

Varhaiskasvatustutkimus ja
varhaiskasvatuksen kansainvälinen kehitys

*Varhaiskasvatuksen neuvottelukunnan
Varhaiskasvatustutkimus ja kansainvälinen tilanne –jaoksen raportti*

KUVAILULEHTI

Julkaisija Sosiaali- ja terveysministeriö		Julkaisun päivämäärä 29.12.2006	
Tekijät (toimielimestä: toimielimen nimi, puheenjohtaja, sihteeri) Varhaiskasvatuksen neuvottelukunnan Varhaiskasvatustutkimus ja kansainvälinen tilanne -jaoksen raportti Puheenjohtaja Pentti Hakkarainen Sihteeri Pirjo Honkavaara		Julkaisun laji Selvitys	
		Toimeksiantaja Sosiaali- ja terveysministeriö	
		HARE-numero ja toimielimen asettamispäivä STM077:03/2004; 22.9.2005	
Julkaisun nimi Varhaiskasvatustutkimus ja varhaiskasvatuksen kansainvälinen kehitys			
Tiivistelmä Sosiaali- ja terveysministeriö asetti varhaiskasvatuksen neuvottelukunnan yhteyteen Varhaiskasvatus- tutkimus ja kansainvälinen tilanne -jaoston, jonka tavoitteeksi määriteltiin perehtyminen keskeiseen koti- ja ulkomaiseen varhaiskasvatustutkimukseen sekä järjestelmien ja politiikkojen kehitykseen ja niiden avulla edesauttaa suomalaisen varhaiskasvatuksen toimintajärjestelmän ja sisällön kehittämistä, varhaiskasvatuksen vision luomista. Jaoston raportissa tarkastellaan tutkimustoimintaa, tutkimustarpeiden lähtökohtia, tutkimuksen sekä kehittämistyön ja hallinnollisen päätöksenteon vastaavuutta. Lisäksi tuodaan esille, mitä asioita jaok- sen mielestä on tutkittu riittämättömästi ja mitkä ovat tutkimustoiminnan kehittämisen tarpeet. Maamme varhaiskasvatusta tarkastellaan suhteessa kansainväliseen tilanteeseen OECD:n varhaiskas- vatuksen teema-arvioinnin pohjalta. Lisäksi päivähoitoamme ja varhaiskasvatustamme peilataan eri- tyisesti suhteessa muihin Pohjoismaihin ja EU:n päivähoidon tavoitteisiin. Varhaiskasvatuksen yleisenä kehittämishaasteena jaosto pitää näkökulman laajentamista päivähoidosta varhaiskasvatuspalveluihin ja varhaiskasvatuksen laatuun sekä sisältöihin. Jaosto painottaa kasvatuks- sellisen tasa-arvon toteutumista valtakunnallisesti ja päiväkotien kehittämistä alueellisiksi kasvatuksen osaamisen keskuksiksi. Varhaiskasvatuksen tutkimustoiminnan kehittämisessä jaosto näkee ensisijaisen tärkeäksi saada aikaan tehokas tutkimustoiminnan valtakunnallinen koordinaatio, jossa tähdätään tutkimustiedon laadun ko- hottamiseen ja keskeisten tutkimusteemojen syventämiseen. Lopuksi jaosto esittää visionsa varhaiskasvatuksesta, siitä nousevat kehittämishaasteet ja toimenpide- ehdotukset. Kehittämishaasteina ovat varhaiskasvatuksen lainsäädäntö sekä tutkimustoiminnan valta- kunnallinen koordinaatio ja tutkimuksen vahvistaminen. Lisäksi tarvitaan voimavaroja varhaiskasva- tustyötä kehittävään tutkimukseen ja nähdään tutkimukseen perustuvan koulutuksen merkitys.			
Asiasanat: kansainvälinen vertailu, päivähoito, varhaiskasvatus, varhaiskasvatustutkimus			
Muut tiedot www.stm.fi			
Sarjan nimi ja numero Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2007:6		ISSN 1236-2115	ISBN 978-952-00-2259-4 (nid.) 978-952-00-2260-0 (PDF)
Kokonaissivumäärä 43	Kieli Suomi	Hinta 10,80	Luottamuksellisuus Julkinen
Jakaja Yliopistopaino Kustannus Helsinki University Press PL 4 (Vuorikatu 3 A) 00014 HELSINGIN YLIOPISTO Puhelin (09) 7010 2363 books@yliopistopaino.fi www.yliopistopaino.fi/kirjamyynti		Kustantaja Sosiaali- ja terveysministeriö	

PRESENTATIONSBLAD

Utgivare Social- och hälsovårdsministeriet		Utgivningsdatum 29.12.2006	
Författare (Uppgifter om organet: namn, ordförande, sekreterare) Rapport av Sektionen för forskning inom småbarnsfostran och den internationella situationen inom delegationen för småbarnsfostran Ordförande Pentti Hakkarainen Sekreterare Pirjo Honkavaara		Typ av publikation Rapport	
		Uppdragsgivare Social- och hälsovårdsministeriet	
		Projektnummer och datum för tillsättandet av organet SHM077:3/2004; 22.9.2005	
Publikationens titel Forskning och internationell utveckling inom småbarnsfostran			
Referat Social- och hälsovårdsministeriet har tillsatt en sektion för forskning inom småbarnsfostran och den interna-tionella situationen som står i samband med delegationen för småbarnsfostran. Sektionen skall ha som mål att granska den centrala inhemska och utländska forskningen inom småbarnsfostran och utvecklingen av system och politik samt med hjälp av dessa främja utvecklingen av den finländska småbarnsforstrans verk-samhetssystem och innehåll samt skapa en vision om småbarnsfostran. Sektionens rapport granskar forskningsverksamhet, utgångspunkter för forskningsbehov samt överens-stämmelser mellan forskningen och utvecklingsarbetet och det administrativa beslutsfattandet. Därtill framhäver rapporten vilka ärenden som sektionen anser inte ha forskats tillräckligt och vilka är forskningsverksamhetens utvecklingsbehov. Småbarnsfostran i vårt land studeras i relation till den internationella situationen på basis av OECD:s rapport om småbarnsfostran. Därtill jämförs vår dagvård och småbarnsfostran särskilt med de övriga nordiska länderna och de mål som EU har ställt för dagvård. En allmän utvecklingsutmaning inom småbarnsfostran är enligt sektionen att utvidga perspektivet från dagvård till servicen, kvaliteten och innehållen inom småbarnsfostran. Sektionen betonar att riks-omfattande pedagogisk jämlikhet skall förverkligas och daghem skall utvecklas till regionala centrer för kompetens inom uppfostran. I fråga om utveckling av forskningsverksamheten inom småbarnsfostran anser sektionen att det är primärt att skapa effektiv nationell samordning av forskningsverksamheten som syftar till att öka kvaliteten på forskningsinformation och fördjupa centrala forskningsteman. Till slut framställer sektionen sin vision om småbarnsfostran samt de utvecklingsutmaningar och åtgärdsförslag som visionen medför. Utvecklingsutmaningarna omfattar lagstiftning inom småbarns-fostran samt nationell samordning av forskningsverksamheten och förstärkande av forskningen. Därtill skall man ha resurser för forskning som utvecklar arbetet inom småbarnsfostran samt en förmåga att inse betydelsen av utbildning som baserar sig på forskning.			
Nyckelord Dagvård, forskning inom småbarnsfostran, internationell jämförelse, småbarnsfostran			
Övriga uppgifter www.stm.fi/svenska			
Seriens namn och nummer Social- och hälsovårdsministeriets rapporter 2007:6		ISSN 1236-2115	ISBN 978-952-00-2259-4 (inh.) 978-952-00-2260-0 (PDF)
Sidoantal 43	Språk Finska	Pris 10,80	Sekretessgrad Offentlig
Försäljning Helsingfors Universitetsförlaget PB 4 (Berggatan 3 A) FI-00014 HELSINGFORS UNIVERSITET Tfn (09) 7010 2363 books@yliopistopaino.fi www.yliopistopaino.fi/kirjamyynti		Förlag Social- och hälsovårdsministeriet	

DOCUMENTATION PAGE

Publisher Ministry of Social Affairs and Health, Finland		Date 29 December 2006	
Authors Advisory Board for Early Childhood Education and Care (ECEC) Subcommittee on ECEC and international situation Chairman Pentti Hakkarainen Secretary Pirjo Honkavaara		Type of publication Report	
		Commissioned by Ministry of Social Affairs and Health	
		Date of appointing the organ 22 September 2005	
Title of publication Early childhood education and care research and international developments in ECEC			
Summary <p>The Ministry of Social Affairs and Health set up in September 2005 a subcommittee on ECEC and international situation under the Advisory Board for Early Childhood Education and Care. As its task was defined to acquaint itself with the most important national and international research on early childhood education and care and developments in the relevant systems and policies, and by means of them to contribute to the development of the Finnish ECEC system and content – creating a vision for early childhood education and care.</p> <p>The subcommittee’s report looks at research, starting points for research needs, and correlation between research and development and administrative decision-making. In addition, the subcommittee takes up issues that in its opinion have not been studied enough as well as needs for development of research.</p> <p>The Finnish early childhood education and care is examined in relation to the international situation based on the OECD’s review. Furthermore, our day care and early childhood education are looked at in particular in relation to the other Nordic countries and the EU objectives for day care.</p> <p>The subcommittee sees it as an overall development challenge to extend the perspective from child day care to the early childhood education and care services and their quality and contents. The subcommittee stresses the importance of achieving educational equality at the national level and development of day care centres into regional centres of excellence for education.</p> <p>In the development of research on early childhood education and care the subcommittee sees it of primary importance to realise an effective national coordination of research, aiming to raise the quality of information based on research and deepening the most important themes of research.</p> <p>Finally, the subcommittee presents its vision of early childhood education and care, related development challenges and proposals for measures. The development challenges involve the legislation on early childhood education and care and national coordination and strengthening of research. In addition, resources are needed for research that contributes to the development ECEC work. The significance of education that is based on research is emphasised.</p>			
Key words day care, early childhood education and care (ECEC), ECEC research, international comparison			
Other information www.stm.fi/english			
Title and number of series Reports of the Ministry of Social Affairs and Health 2007:6		ISSN 1236-2115	ISBN 978-952-00-2259-4 (paperback) 978-952-00-2260-0 (PDF)
Number of pages 43	Language Finnish	Price 10,80	Publicity Public
Orders Helsinki University Press PO Box 4 (Vuorikatu 3 A) FI-00014 HELSINKI UNIVERSITY, FINLAND Tel +358 9 7010 2363 books@yliopistopaino.fi www.yliopistopaino.fi/bookstore		Financier Ministry of Social Affairs and Health	

Varhaiskasvatusneuvottelukunnalle

Sosiaali- ja terveysministeriö asetti varhaiskasvatuksen neuvottelukunnan yhteyteen Varhaiskasvatustutkimus ja kansainvälinen tilanne -jaoston. Jaoston toimikausi määriteltiin ajalle 24.11.2005 – 30.12.2006.

Jaostoon nimettiin puheenjohtajaksi professori Pentti Hakkarainen Oulun yliopiston Kaajanin opettajankoulutusyksiköstä ja jäseniksi professori Eeva Hujala Tampereen yliopistosta, professori Maritta Hännikäinen Jyväskylän yliopistosta, erikoissuunnittelija Päivi Lindberg Stakesista, professori Mikko Ojala Helsingin yliopistosta, opetusneuvos Jari Rajanen opetusministeriöstä sekä erityisasiantuntija Ritva Semi Opetusalan Ammattijärjestö OAJ:stä ja sihteeriksi suunnittelija Pirjo Honkavaara Lastensuojelun Keskusliitosta.

Jaoksen tavoitteeksi määriteltiin perehtyminen keskeiseen koti- ja ulkomaiseen varhaiskasvatustutkimukseen sekä järjestelmien ja politiikkojen kehitykseen ja niiden avulla edesauttaa suomalaisen varhaiskasvatuksen toimintajärjestelmän ja sisällön kehittämistä.

Jaoston tehtävänä oli edesauttaa selkeän varhaiskasvatuksen vision luomista. Neuvottelukunnan väli- ja loppuraportissa esiteltävän vision rakentamista varten tarvitaan sekä kotimaisen että kansainvälisen varhaiskasvatuksen ja siihen liittyvän tutkimuksen koon-
tia ja analyysia. Jaoston tuli keskittyä seuraaviin kohdealueisiin:

- 1) Suomessa tällä hetkellä tehtävän varhaiskasvatuksen yliopistollisen tutkimuksen trendit ja kehittämislinjaukset
 - Mitä asioita/ilmiöitä tutkitaan?
 - Mistä tutkimustarpeet lähtevät?
 - Vastaako tutkimus käytännön työn ja kehittämistyön haasteisiin?
 - Mitkä asiat jäävät katveeseen?
 - Miten tutkimustoimintaa voisi kehittää
Neuvottelukunta tekee ehdotuksia tarpeellisista tutkimusohjelmista
Voidaan nostaa esille ehdotuksia koulutuksen kehittämiseksi
- 2) Varhaiskasvatuksen kansainväliset trendit ja kehittämislinjaukset
 - Eurooppalainen kehitys politiikkatasolla
 - Pohjoismainen kehitys vs. Suomi
 - Yleiset kansainväliset trendit tutkimuksessa
 - Viimeaikaiset laajemmat kansainväliset tutkimushankkeet, kartoitukset ja arvioinnit
Kansainvälisen näkökulman näkyväksi tekeminen ja esille nostaminen
Haasteet Suomen varhaiskasvatuksen kehittämistyölle tulevaisuudessa

Jaosto päätti keskittyä yliopistojen kasvatustieteen / varhaiskasvatuksen piirissä tehdyn ja tekeillä olevan (v. 2003 – 2006) tutkimuksen selvittämiseen ja analysointiin. Tätä tarkoitusta varten koottiin yksiköiltä tiedot tutkijoista ja tutkimushankkeista ko. ajanjaksolta. Pro gradu -töitä ei otettu selvitykseen. Yksikkötason kuvauksissa tuli käydä ilmi tutkimuksen painopistealueet. Näin saatu tieto koottiin luetteloksi, johon viime vaiheessa merkittiin vain tutkijan ja tutkimuksen nimi sekä kyseisen yliopiston lyhenne. Luettelo on raportin liitteenä.

Jaoston raporttia työstettiin puheenjohtajan ja jäsenten tiiviinä yhteistyönä. Jaosto koontui 11 kertaa.

Saatuaan työnsä valmiiksi jaosto luovuttaa raporttinsa liitteineen sosiaali- ja terveysministeriölle.

Helsingissä joulukuun 29 päivänä 2006

Pentti Hakkarainen

Eeva Hujala

Maritta Hännikäinen

Päivi Lindberg

Mikko Ojala

Jari Rajanen

Ritva Semi

Pirjo Honkavaara

Sisällysluettelo

I	SUOMALAISEN VARHAISKASVATUKSEN TUTKIMUKSEN TILANNE JA HAASTEET	15
1.	Johdanto.....	15
2.	Tutkimustoiminnasta	16
3.	Mistä tutkimustarpeet lähtevät?	17
4.	Tutkimuksen, kehittämistyön ja hallinnollisen pää- töksenteon vastaavuus	20
5.	Mitä asioita on tutkittu riittämättömästi	23
6.	Tutkimustoiminnan kehittämisen tarpeet.....	26
II	VARHAISKASVATUKSEN KANSAINVÄLINEN TILANNE.....	28
1.	OECD:n varhaiskasvatuksen teema-arviointi	28
2.	Päivähoito ja varhaiskasvatus Pohjoismaissa	29
3.	Suomi ja EU:n päivähoidon tavoitteet	31
4.	Kansainväliset tutkimustrendit	32
III	VARHAISKASVATUKSEN KEHITTÄMINEN	33
IV	VARHAISKASVATUKSEN TUTKIMUSTOIMINNAN KEHITTÄMINEN.....	34
	Varhaiskasvatuksen tutkimusohjelmien tarve.....	34
V	JAOSTON VARHAISKASVATUKSEN VISIO.....	35
	Visio.....	35
	Kehittämishaasteet ja toimenpide-ehdotukset.....	36
	LÄHTEET	38
	LIITE: Tutkimus yliopistojen varhaiskasvatussyksiköissä	40

I SUOMALAISEN VARHAISKASVATUKSEN TUTKIMUKSEN TILANNE JA HAASTEET

1. Johdanto

Tämä raportti tarkastelee varhaiskasvatusta sekä yhteiskunnallisesta että varhaispedagogisesta näkökulmasta. Tekstissä esiintyvät vaihtelevasti – mutta ei synonyymeina – termit varhaiskasvatus ja päivähoito: varhaiskasvatus yhteiskunnan järjestämänä elinikäisen oppimisen foorumina sekä pedagogisena sisältönä ja päivähoito yhtenä yhteiskunnan tarjoamana varhaiskasvatuksen monitehtäväisenä palveluna. Tutkimusta tarvitaan molemmista näkökulmista. Raportissa tutkimus rajataan kasvatustieteen alalla tehtäviin varhaiskasvatuksen ja päivähoidon tutkimuksiin, vaikka varhaiskasvatuksen tutkimus sinällään on monitieteistä.

Valtioneuvoston periaatepäättös varhaiskasvatuksen valtakunnallisista linjauksista (Sosi- aali- ja terveystieteiden ministeriö, 2002) määrittelee varhaiskasvatuksen keskeiset periaatteet ja kehittämisen painopistealueet. Linjauksissa varhaiskasvatus määritellään lapsen eri elämäntilanteissa tapahtuvaksi kasvatukselliseksi vuorovaikutukseksi. Linjaukset kohdentuvat yhteiskunnan järjestämään ja valvomaan varhaiskasvatukseen, jonka vallitsevin toimintamuoto on lasten päivähoito. Periaatepäätöksessä ei arvioida eri instituutioiden ja ympäristöjen tuottamaa varhaiskasvatusta.

Varhaiskasvatusta on 2000-luvulla Suomessa linjattu myös kahdella sisällöllisellä asiakirjalla. Esiopetusuudistuksen myötä maahamme saatiin ensimmäiset, kaikkia 6-vuotiaita lapsia koskevat opetussuunnitelman perusteet (Opetushallitus, 2000), mikä osaltaan loi paineita myös muiden alle kouluikäisten varhaiskasvatuksen sisällölliseen linjaamiseen 2000-luvun toimintaympäristöön sopivaksi. Stakes (2003/2005) laati laajassa yhteistyössä kunnille suositukseksi valtakunnalliset Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (Vasu). Niissä on määritelty puitteet erilaisissa palveluissa toteutettavalle varhaiskasvatukselle. Tavoitteena on edistää varhaiskasvatuksen yhdenvertaista toteuttamista koko maassa, mm. lisäämällä kasvattajien ammatillista osaamista.

Subjekttiivinen päivähoito-oikeus takaa päivähoitopaikan kaikille alle kouluikäisille lapsille. Lain mukaan kuntien on järjestettävä päivähoitoa mahdollisuuksien mukaan vanhempien tai muiden huoltajien toivomassa muodossa ja sinä vuorokauden aikana, jona sitä tarvitaan. Ei kuitenkaan riitä, että päivähoidon palveluja on riittävästi ja ne kohdennetaan ottamalla huomioon perheiden tarpeet. Jotta voitaisiin puhua myös lasten oikeudesta varhaiskasvatukseen, tarvitaan päivähoitotarpeesta riippumattomia vaihtoehtoja. Esiopetukseen osallistuu noin 96 prosenttia kuusivuotiaista, mutta julkisen päivähoidon piirissä on vain noin puolet kaikista 1-5 -vuotiaista lapsista. Tässä tilanteessa tarvitaan monenlaisia avoimia varhaiskasvatustilaisuuksia, joissa mahdollistuu myös kotona hoidettaville lapsille leikki ja oppiminen yhdessä toisten lasten kanssa.

Päivähoito- ja varhaiskasvatustilaisuuksien saatavuus vaihtelevat maassamme kuntakohtaisesti. YK:n lapsen oikeuksien komitean Suomea koskevissa kaikissa päätelmissä

vuodesta 1996 alkaen on kehoitettu Suomea kiinnittämään huomiota kuntien taloudellisesta tilasta johtuvaan eriarvoisuuteen eri lapsi- ja perhepalveluiden saatavuudessa. Huolenaiheena on ollut lasten tasa-arvoinen pääsy palveluihin sekä palvelujen laatu riippumatta asuinkunnasta (Lapsiasiavaltuutetun 2005, 42). Tasa-arvo ei toteudu lasten kesken palveluiden suhteen. Erityisesti kunnallisesti tuotettujen avoimien palvelujen osalta tilanne kuntien välillä on epäyhtenäinen. Toisaalta useimmissa kunnissa erilaiset järjestöt ja seurakunnat tuottavat avoimia palveluja, mutta nämä jäävät julkisten palvelutilastojen ulkopuolelle ja siksi kokonaistilanteen kartoittaminen on hankalaa. Lisäksi näiden palvelujen laajuudessa ja sisällöissä on paljon eroavaisuuksia. Tämä merkitsee suuria haasteita varhaiskasvatuksen vaikuttavuuden arvioinnille, varhaiskasvatustutkimukselle ja sen kautta tapahtuvalle varhaiskasvatuksen ja koko kasvatus- ja koulutusjärjestelmän kehittämiseksi. Tutkimuksen haasteena on kehittää sekä monitieteistä varhaiskasvatustutkimusta että päivähoidon palveluihin kohdentuvaa tutkimusta.

Tieteen ja tutkimuksen näkökulmasta varhaiskasvatuksella tarkoitetaan 0-8 -vuotiaiden lasten kasvatusta ja opetusta. Eri maiden kasvatus- ja koulutusjärjestelmien ikämääritteilyt vaihtelevat riippuen maiden kansallisten kasvatus- ja koulutusjärjestelmien rakenteesta. Suomessa varhaiskasvatuksen piiriin lasketaan kuuluvaksi alle kouluikäisten lasten palvelut, kuten päivähoito ja esiopetus, sekä lisäksi koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminta. Hallinnollisesti varhaiskasvatus jakaantuu maassamme. Valtakunnan tasolla esiopetus ja koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminta kuuluvat opetushallintoon, muu alle kouluikäisten varhaiskasvatus kuuluu sosiaalitoimen piiriin. Kuntatason hallintoratkaisut vaihtelevat kunnittain sekä esiopetuksen että päivähoidon ja muun varhaiskasvatuksen osalta.

Suomalainen päivähoito on perinteisesti ollut laajasti perheitä ja lasta tukevaa sosiaalipalvelua. Tänä päivänä keskustelu on entistä selkeämmin laajentunut varhaiskasvatuksen näkökulmaan. Hallinnollisista ratkaisuista riippumatta varhaiskasvatus tulisikin nähdä myös osana kasvatus- ja koulutusjärjestelmää - onhan sillä selkeä asema elinikäisen oppimisen tärkeänä alkutaipaleena.

2. Tutkimustoiminnasta

Lastentarhoiminnalla ja lasten päivähoidolla on maassamme pitkä historia: lastentarhoja ja niihin liittyvää lastentarhanopettajakoulutusta on toteutettu yli sata vuotta ja lasten päivähoitoa koskeva lainsäädäntö on yli 30 vuotta vanha. Päivähoitolain voimaantulon jälkeen (vuonna 1973) päivähoitotutkimusta ja kehittämistoimintaa tuettiin korotetulla valtionavulla. Kunnissa toteutettiin paljon erilaista päivähoidon tutkimus- ja kehittämistoimintaa. Erityinen valtionapu kuitenkin loppui vuoden 1984 alussa, jolloin sosiaalihuollon uusi lainsäädäntö muutti sosiaalihuollon tutkimus- ja kehittämistoiminnan lakisääteiset puitteet. Samalla kuntien innostus päivähoitotutkimuksiin laimeni.

Yliopistollinen varhaiskasvatustutkimus käynnistyi maassamme päivähoitolain siivittämänä. Vuonna 1975 maassamme perustettiin ensimmäinen varhaiskasvatuksen apulaisprofessori ja ensimmäinen professori perustettiin vuonna 1996. Suurin osa nykyisistä varhaiskasvatuksen professoreista on nimetty 1990-luvun loppupuolella ja sen jälkeen kun lastentarhanopettajakoulutus vakiintui yliopistoissa annettavaksi koulutukseksi. Pääaineaseman varhaiskasvatustiede sai vuonna 2005 Jyväskylän yliopistossa.

Yliopisto-organisaatioissa tutkimusta tehdään koulutusyksiköissä tai varhaiskasvatuksen laitoksissa. Useimmat varhaiskasvatuksen koulutusyksiköt toimivat opettajankoulutuslaitosten yhteydessä. Osa myös muiden tiedealalaitosten tutkimuksesta kohdistuu varhaiskasvatuksen ilmiöihin ja kohderyhmiin. Tässä raportissa keskitytään kuitenkin suomalaisten yliopistojen varhaiskasvatuksen yksiköissä tehtävään tutkimukseen. Monet tutkimukset ovat kansainvälisiä tai vertailevia.

Tutkimuksen yhteisen kuvauksen tekemisen ongelmana on eri yksiköiden erilainen tulkinta ja viitekehys. Eri yksiköiden omiin kuvauksiin perustuva materiaali on tämän raportin liitteenä. Seuraava tutkimusteemojen yhteenvedo perustuu siihen.

Varhaiskasvatuksen yksiköiden ilmoittamien tutkimuksen profiilien ja hankkeiden perusteella tutkimustoiminta kohdistuu seuraaviin teemoihin:

- Kehitys, kehityksen jatkumo, kehitykselliset siirtymät
- Lapsuuden tutkimus
- Lasten leikin ja leikkikulttuurin tutkimus
- Oppiminen varhaisvuosina, esiopetus ja siirtyminen kouluun
- Opetussuunnitelmatutkimus, pedagoginen prosessi
- Syrjäytyminen
- Vanhemmuus ja kasvatuskumppanuus
- Varhaiskasvatustyö, opettajuus ja johtajuus
- Varhaiskehitys ja pikkulapsipedagogiikka
- Varhaisvuosien erityiskasvatus.

3. Mistä tutkimustarpeet lähtevät?

Yliopistollinen tutkimus perustuu yliopistojen yleistehtävään, joka on yliopistolaissa jaettu kolmeksi alueeksi: tutkimus, opetus ja yhteiskunnallinen palvelu. Näistä tutkimus on keskeisin. Kaksi muuta määrittellään tutkimukseen perustuvaksi toiminnaksi. Yliopiston tehtävän näkökulmasta varhaiskasvatuksen tutkimustarpeet lähtevät tieteenalan kehittämisestä, yliopistoasetuksen määrittelemästä varhaiskasvatusalan koulutustehtävästä sekä ajankohtaisista yhteiskunnallisista tarpeista.

Akateemisen varhaiskasvatuksen tutkimuksen ja koulutuksen käynnistämisen perusteluina on ollut tieteellisen tutkimustiedon tuottaminen koulutuksen, varhaiskasvatuksen organisoinnin ja hallinnollisen päätöksenteon perustaksi. Tutkimuksen tehtävänä on tuottaa uutta tietoa varhaiskasvatuksen tulosten ja vaikuttavuuden parantamiseksi. Ihanteena on tutkiva opettaja ja kasvattaja, joka seuraa aktiivisesti tutkimusta sekä tutkii ja kehittää omaa työtään.

Kansallisissa ja EU:n koulutuksen kehittämislinjauksissa, politiikkaohjelmissa, hankkeissa ja selvityksissä on asetettu tavoitteita, jotka edellyttävät myös varhaiskasvatus-tutkimuksen suuntaamista uusille alueille. Tällaisia ovat mm. varhaiskasvatuksesta lähtävä elinikäisen oppimisen periaate, mikä on eurooppalaisen koulutuspolitiikan kulmakivi, ja suomalaisen koulutusjärjestelmän perusarvo, kestävän kehityksen periaate. Tutkimustoiminnan linjauksissa on seurattava valtion Tiede- ja teknologianeuvoston linja-

uksia tiedon ja osaamisen määrätietoisesta kehittämisestä sekä niiden nopeasta ja joustavasta hyödyntämisestä.

Erityisesti vertailevia tutkimuksia koskevat tutkimustarpeet lähtevät myös kansainvälisistä, esimerkiksi Euroopan Unionin esittämistä tarpeista. Perustutkimus on myös vielä varsin vähäistä monilla varhaiskasvatustutkimuksen alueilla. Esimerkkinä tästä on lapseen kohdistettu tutkimus: emme tiedä tarpeeksi vaikkapa lasten elinolosuhteista tai lasten oikeuksien toteutumisesta Suomessa tai muualla.

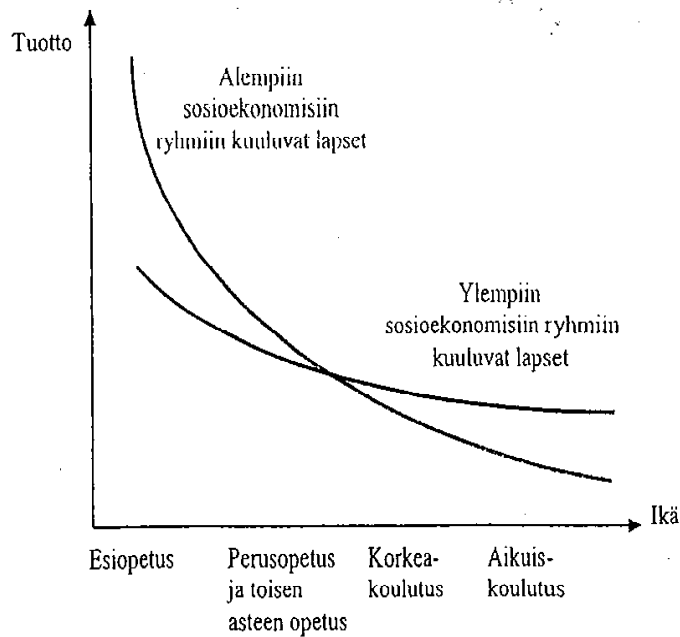
Toiminnan vaikuttavuus

Kansalliset ja kansainväliset seurantatutkimukset osoittavat, että sekä varhaiskasvatuksen myönteiset että kielteiset vaikutukset kasautuvat. Professori Lea Pulkkinen (mm. 2002, 129 - 133) seurantatutkimus osoittaa kehityksen riskitekijöiden kasautumisen. Maailmanpankin kokoamat tiedot laadukkaan varhaiskasvatuksen kasautuvista myönteisistä vaikutuksista ovat vakuuttavia. Yhdysvaltalaiset seurantatutkimukset osoittivat, että jokainen varhaiskasvatukseen sijoitettu dollari tuottaa pitkällä aikavälillä seitsemänkaksikymmentäseitsemän dollaria takaisin (Heckman & al. 2006, 13).

VTT Jouko Kajanojan (2005, 242; 2006) laskelmien mukaan lapsuudessa alkanut ja työelämän kestävä syrjäytyminen aiheuttaa 40 vuodessa noin 700 000 euron kansantulon menetyksen; vastaava julkisen talouden menetys on noin 400 000 euroa. Toisessa Kajanojan tutkimuksessa (1999, 30 - 33) osoitetaan julkisin varoin tuetun päivähoidon olevan kannattava investointi, tuottavan verotuloja ja vähentävän julkisia tukimenoja. Päivähoidon vaikutusta lapsiin ei tutkimuksessa selvitetty. Sen sijaan ruotsalainen professori Bengt Anderson (2002) on pitkittäistutkimuksessaan todennut varhain aloitetun laadukkaan päiväkotihoidon ennakoivan menestymistä koulussa ja kehittävän lasten sosiaalisia taitoja paremmin kuin kotihoito.

Euroopan komission tiedonannossa neuvostolle ja Euroopan parlamentille (KOM 481/2006) todetaan merkittävä näyttöä olevan siitä, että korkealaatuisen esiopetukseen osallistuminen antaa pitkäaikaista hyötyä koulutuksen osalta (ks. kaavio 1), koska se helpottaa myöhempää oppimista. Tiedonannossa todetaan, että jos varhaiseen oppimiseen ei investoida, myöhemmässä elämänvaiheessa koituu huomattavasti enemmän kustannuksia korjaavista toiminnoista. Tiedonannon mukaan jäsenvaltioissa olisi lisättävä esiopetukseen investoimista. Tällöin esiopetus käsitetään kaikkia alle oppivelvollisuusikäisiä koskevana varhaiskasvatustoimintana.

Kaavio 1: Sijoitetun pääoman tuotto elinikäisen oppimisen eri tasouu

Lähde: Cunha et al(2006), mukaillut EENEE⁸

Meillä varhaiskasvatuksen vaikutusten tutkimisen tarvetta on muun muassa oppimisen motivaation, oppimisvaikeuksien ennaltaehkäisyn ja kouluviihtyvyyden parantamisessa. Välittömän tuen tarpeessa olevien lasten lukumäärä on kasvanut nopeasti eli kaksinkertaistunut vuosikymmenessä (Ojala 2006, 26) ja arvioiden mukaan erityisen tuen tarpeessa on jopa 18 - 28 prosenttia päivähoitolapsista (Heinämäki 2004, 216). Varhaisen ongelmiin puuttumisen tärkeys on havaittu. Tarvitaan lisää tutkimusta syiden ja seurausten paljastamiseen, jotta voidaan kehittää tuloksellisempia, vaikuttavampia ja laadukkaampia varhaiskasvatuksen sisältöjä ja toimintamuotoja.

Tutkimuksen haasteita ovat myös tyttöjen ja poikien erilaisuus oppimisessa sekä varhaiskasvatuksen vaikutus tyttöjen ja poikien asenteisiin, oppimismotivaatioon, yritteliäisyyteen. Pojilla on tyttöjä enemmän oppimisvaikeuksia ja erityisopetuksen tarvetta, ja pojat lopettavat tyttöjä useammin peruskoulun ilman päättötodistusta. Tarvitaan tietoa siitä, millaiset varhaiskasvatuksen pedagogiset käytännöt ehkäisevät tai vähentävät poikien ongelmia kouluiässä.

OECD:n Pisa -tutkimusten mukaan korkea opettajien koulutustaso ja tätä kautta mahdollistuva opettajan työn itsenäisyys on Suomen koulutusjärjestelmän vahvuus. Pisa -tutkimus ei kuitenkaan ulotu esiopetukseen eikä muuhun varhaiskasvatukseen. Yksi tärkeä tutkimusaihe olisikin henkilöstön koulutuksen ja varhaiskasvatuksen laadun välinen suhde.

Lainsäädännön toteutumisen seuranta

Suomessa tuotetaan virkamiestyönä selvityksiä lainsäädännön toteutumisesta ja vaikutuksista ministeriöille ja eduskunnalle päätöksenteon pohjaksi ja uuden lainsäädännön toteutumisen seurannaksi. Päivähoidon osalta on tehty ennen muuta tilastollisia selvityksiä, mutta erillinen kokonaisselvitys varhaiskasvatuksesta puuttuu. Osana esiopetuksen (Esiopetuksen 2004) ja lastensuojelun (Lastensuojelusta 1995) selontekoja varhaiskasvatusta on käsitelty. Selvitysten kohteena ja vastausten antajina ovat yleensä toiminnan järjestävät kunnat. Selvitysten lisäksi kunnat ja muut toiminnan ylläpitäjät tekevät erilaisia toimintaansa kohdistuvia asiakas- ja palvelukyselyitä. Virkamiestyönä tehdyt selvitykset ovat pääsääntöisesti nykytilan kuvauksia, eivät tieteellisiä tutkimuksia toiminnan vaikutuksista.

Stakes sekä sosiaali- ja terveysministeriö ovat julkaisseet tutkimuksia ja selvityksiä ajankohtaista varhaiskasvatuksen ja päivähoidon kysymyksistä. Tällaisia ovat varhaiskasvatuksen laadunhallinnasta, erityispäivähoidosta ja varhaisesta tuesta, päivähoidon kasvatuskumppanuudesta ja vanhempien osallisuudesta varhaiskasvatuksessa, perhekeskuksista sekä perhepäivähoidon ohjauksen kehittämisestä julkaistut raportit.

Varhaiskasvatusjärjestelmä ja varhaiskasvatustyön organisoiminen sisältyvät vain osittain nykyisiin yliopistojen varhaiskasvatuksen yksiköiden tutkimusteemoihin. Poliittisia ratkaisuja tukevaa tutkimusta tehdään erittäin vähän, vaikka tutkimuksen tarve on merkittävä.

4. Tutkimuksen, kehittämistyön ja hallinnollisen päätöksenteon vastaavuus

Hallinnollisen päätöksenteon mallit

Hallinnollisessa päätöksenteossa käytetään usein panos-tuotos -mallia. Varhaiskasvatuksessa on pyritty kehittämään mittareita päivähoidon laadun ja vaikuttavuuden arviointiin. Tehokkuutta on mitattu päivähoidon käyttöasteina, asiakastyytyväisyyttä kyselyinä ja henkilöstön tyytyväisyyttä ilmapiirikyselyinä.

Tällaisen arvioinnin soveltamisessa on ongelmia aiheuttanut se, miten mitatut panostekijät voidaan yhdistää saavutettuihin tuloksiin. Varhaiskasvatuksessa inhimillisenä toimintana on mahdotonta rajata panostekijöitä erilleen tuotoksista. Tärkeä kysymys on, mitä oleellisia tekijöitä jätetään tarkastelun ulkopuolelle silloin kun sovelletaan panos-tuotos -mallia jollakin toiminnan osa-alueella.

Varhaiskasvatuksen vaikuttavuuden kannalta monet keskeiset muutokset ovat laadullisia, joten niitä ei voida suoraan mitata lyhyellä aikavälillä. Laadullisten piirteiden tuottaminen ja laadulliset muutokset ovat perinteisen vaikuttavuuden selvittämisen viitekehyksessä vaikeasti tavoitettavia asioita. Vaikuttavuudessa keskeisiksi käsitteiksi nousevat motivaatio, uusien merkitysten muodostaminen, kasvatuksen tuottama uusi toimintapotentiaali ja sosiaaliset innovaatiot. Vaikuttavuuden mittaamisessa käytetyt määrälli-

set indikaattorit eivät paljasta laadullisia muutoksia, vaan niiden toteamiseksi on kehitettävä oma erityinen välineistö.

Hyvin ratkaiseva tekijä vaikuttavuuden tarkastelussa on aika ja vaikutusten muuntuminen. Kunnallinen päätöksenteko on sidottu budjettikausiin ja vaalikausiin. Kuntatalouden vaikeudet heijastuvat päätöksentekoon. Varhaiskasvatuksen kehittäminen kytketään helposti kuntatalouden säästöjen toteuttamiseen ja pyritään minimoimaan päivähoidon kulut. Päätökset tehdään rahallisten säästöjen, ei varhaiskasvatuksen tavoitteiden eikä vaikuttavuuden pohjalta. Tällainen hallinnollinen päätöksenteko kohdistuu vain yhteen kysymykseen: kuinka paljon päivähoidon kustannuksista voidaan tänä vuonna säästää ja miten samat palvelut saadaan aikaan vähemmillä resursseilla?

Tällaisten päätösten ei voida sanoa perustuvan tieteelliseen tutkimukseen. Seurantatutkimukset osoittavat, että hallinnollisessa päätöksenteossa olisi syytä asettaa päätöksenteko toisenlaiseen viitekehykseen ja hyödyntää kerättyä tutkimustietoa systemaattisesti. Seuraavia asioita olisi syytä ottaa paremmin huomioon päätöksenteon eri tasoilla:

1. Kasvatuksen vaikuttavuuden tarkasteluun tarvitaan koko elinkaaren mittaa, vaikka lapsuuden erityinen kokemusmaailma on erittäin tärkeä joka hetki.
2. Selkeitä syiden ja seurausten ketjuja on hyvin vaikeaa löytää, koska on vastavuoroisia vaikutussuhteita ja lukuisia yhtä aikaan vaikuttavia tekijöitä. Vaikutukset ovat usein kasautuvia, jolloin voi olla mahdotonta arvioida täsmällisesti vaikutusten takana olevia syitä. Samat tilanteet voivat tuottaa erilaisia tuloksia ja samat tulokset voivat syntyä eri reittejä. Päätökset ovat arvovalintoja pikemmin kuin valintoja erilaisten tulosten välillä.
3. Varhaiskasvatukseen panostaminen on tuottava sijoitus niin yhteiskunnan kuin yksilönkin kannalta, kuten jo aiemmin on todettu.
4. Päätöksenteko on usein portaittaista siten, että organisatoriset puitteet ratkaisut tehdään poliittisella tasolla. Kasvatukselliset päätökset tehdään asiantuntijaryhmissä tai verkostoissa. Lähtökohta on usein lapsen ongelma. Ryhmässä tai verkostossa ongelmia rajataan ja hoidetaan helposti erillisinä, mutta selkeää kokonaisvastuuta lapsen kehityksestä verkosto ei pysty kantamaan.
5. Osa hallinnollista päätöksentekoa tapahtuu varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen suunnitelmien laadinnan ohjauksen avulla. Valtakunnalliset esiopetuksen ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ohjaavat kuntakohtaisten suunnitelmien rakenteen ja varsinaiset suunnitelmat laaditaan kuntatasolla. Kriittinen kysymys on: Miten tieteellinen tutkimus ja ajattelu ohjaavat suunnitelmien laatimista ja miten tutkimusta hyödynnetään suunnitelmien vaikuttavuuden arvioinnissa?

Varhaiskasvatuksen ohjausjärjestelmän kehittäminen ja tutkimus

Keskitetyn hallinnon suorittamaa ohjaamista ja säätelyä vähennettiin rajusti sekä opetuksen että sosiaalialan sektoreilla 1990-luvulla. Varhaiskasvatuksessa tämä merkitsi yhä enemmän ohjaamisen suuntaamista tiedolla ohjaamiseen. Nämä muutokset ovat johtaneet erojen syntymiseen palveluiden järjestämisessä eri kunnissa. Kunnat ovat velvoitettuja, mutta myös valtuutettuja, etsimään jatkuvasti parempia rakenteellisia ja sisältöön liittyviä ratkaisuja. Tämä on tuonut toimintojen laatuun liittyviä parannuksia, mutta toisaalta vaikutukset ovat saattaneet olla myös negatiivisia. Lapsen näkökulmasta

katsottuna kasvatuksen ja opetuksen laatu on erilainen eri puolilla maata ja näin ollen eriarvoisuus lasten kesken lisääntyy.

Tällä hetkellä varhaiskasvatuksen ohjaus koostuu lainsäädännöstä ja opetussuunnitelmien perusteista. Varhaiskasvatuspalvelujen järjestämistä säätelevät pääsääntöisesti laki ja asetus lasten päivähoidosta ja perusopetuslaki esiopetuksen osalta. Toiminnan sisältöä ohjataan opetussuunnitelman perusteilla. Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet on normittava asiakirja, kun taas varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (Vasu) on suositus kunnille. Tosin suositusluonteisuudesta huolimatta kunnat ovat ottaneet varhaiskasvatussuunnitelman perusteet hyvin vastaan ja tällä hetkellä yli 90 prosenttia kunnista on valmistellut tai valmistelemassa siihen perustuvia kuntakohtaisia suunnitelmiaan.

Varhaiskasvatuksen valtakunnalliset suunnittelun perusteasiakirjat ovat väljiä kehyksiä, joiden tavoitteena on ohjata kunnallista varhaiskasvatuksen sisällön suunnittelutyötä. Suunnitelmatyö etenee prosessimaisesti siten, että kunnissa suunnitelmat konkretisoidaan yksikkökohtaisiksi ja lapsikohtaisiksi suunnitelmiksi. Varhaiskasvatus- ja esiopetussuunnitelmien ja hajautetun suunnittelujärjestelmän toimivuudesta ja vaikuttavuudesta ei ole vielä systemaattista tutkimustietoa. Molempien suunnitelmien osalta on koottu tietoa suunnitteluprosessin etenemisestä kunnissa. Esimerkiksi Opetushallitus, Stakes ja kuntaliitto sekä yliopistot ovat tuottaneet erilaista tukimateriaalia ja luoneet verkostoja kuntien suunnitelmatyön tueksi. Myös erilaiset koulutuspalveluiden tarjoajat tuottavat yhä enenevässä määrin vastaavia palveluita.

Ohjaavien valtakunnallisten asiakirjojen kehysmäisen luonteen vuoksi eri kuntien suunnitelmat saattavat erota jo perusratkaisuiltaan toisistaan. Kuntien välisistä eroista johtuen yhdeksi oleelliseksi tutkimuskysymykseksi nousee se, miten koulutuksellinen tasarvo toteutuu eri kuntien varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa.

Kehystasoiset suunnitelmaperusteet eivät yksinään ole riittävä ohjauksen ja työn kehittämisen väline. Myöskään ei riitä, että arvioidaan miten hyvin suunnitelmia on tehty kunta- ja yksikötasolla. Ohjauksen haasteena on saada suunnitelmaperusteiden esiin nostamat kehittämisnäkökulmat päivittäisiksi toimintakäytännöiksi niin päiväkotien kuin perhepäivähoitotyössä.

Varhaiskasvatuksen ohjauksen kehittämisessä tulee hyödyntää varhaiskasvatuksessa tehtävää tieteellistä tutkimusta. Tutkimusta tarvitaan järjestelmäohjauksen eri tasojen yhteen sovittamiseen ja suunnitelmamallien kehittelyyn sekä arviointiin. Tarvitaan tutkimusta, jolla arvioidaan, millä tavoin ja missä määrin suunnitelmien avulla aidosti muutetaan toimintamalleja lasten hyvinvoinnin lisäämiseksi.

Varhaiskasvatuksen arkikäytäntöjen kehittäminen

Varhaiskasvatuksen tutkimusta tehdään, kuten yliopistollista tutkimusta yleensäkin, erilaisilla otteilla ja menetelmillä ja tieteellinen näyttö ymmärretään eri tavoin. Osa tutkimuksesta on peruskartoitusta. Osa tähtää uusiin avauksiin ja löytöihin. Molempia tutkimusotteita tarvitaan arkikäytäntöjen kehittämistyön eri vaiheissa, mutta todetuista faktoista ei ole suoraa tietä käytäntöjen uudistamiseen kasvatuksessa. Työelämän tutkimuksessa parhaimmillaan tutkijat ja työntekijät pyrkivät yhdessä muuttamaan arkisia työ-

prosesseja teoreettisesti syvennetyn ymmärryksen perusteella tutkimalla kriittisesti omaa toimintakulttuuriaan ja omia käytäntöjään.

Kaiken kasvatus- ja opetustyön kuten varhaiskasvatustyönkin kehittämisen ongelmana on vaikeus muuttaa vakiintuneita rutiineja. Pahimpia pulmia ratkotaan erilaisten projektien avulla, erillisillä rahoitusjärjestelyillä. Projektin päätyttyä ja rahoituksen loputtua usein jatketaan kuitenkin aikaisempia rutiineja. Projektit keskittyvät myös rajatuille alueille tai toimintayksiköihin ja näin niiden kehittämisvaikuttavuus jää valtakunnallisesti suppeaksi. Tarvitaan tutkimusotteita, jotka saavat aikaan muutoksen päivittäisessä työssä. Kehittävä varhaiskasvatuksen tutkimus lähtee työssä tavattavien ongelmien syiden selvittämisestä yhteistyössä tutkijoiden kanssa. Menemällä syvemmälle ongelmien syihin halutaan perusteellisimpia muutoksia, jotka nostavat pysyvästi varhaiskasvatuksen laatua ja tuloksia.

Varhaiskasvatuksen arkikäytäntöjä kehittävässä tutkimuksessa muutoksen kohteeksi tulee ottaa koko työyhteisön toiminta ja kasvatustyön tulokseen vaikuttavat tekijät. Tutkimuksessa ovat mukana kaikki, jotka yhdessä tuloksen tekevät. Tutkimusta tehdään kehittämisen vuoksi, työyhteisöjen toiminnan muuttamiseksi ja tulosten parantamiseksi. Todellisten ongelmien esille kaivamisen ja teoreettisesti perusteltujen uusien toimintamenetelmien kehittelyn vuoksi tällainen tutkimus tulisi liittää kaikkien uudistusten yhteyteen, joissa pyritään nostamaan varhaiskasvatuksen laatua ja tuloksia.

5. Mitä asioita on tutkittu riittämättömästi

Varhaispedagogiikka

Pienten lasten kasvatus edellyttää uudistuvaa varhaispedagogiikka, jolla on omat erityispiirteensä. Varhaispedagogiikkaa tulee tutkia ja kehittää systemaattisesti ja pitkäjänteisesti. Tutkimuksen tulisi olla sekä teoriaa että käytäntöä kehittävää. Pedagogiikan yhteyteen tulisi tutkimuksen kautta kehittää myös varhaispedagogiikan arviointimenetelyitä ja välineitä, joiden avulla varhaiskasvattajat voivat arvioida ja dokumentoida omaa kasvatustoimintaansa ja lapsen kehittymistä ja oppimista.

Tutkimuskysymyksiksi muokattuina muita keskeisiä tutkimusalueita ovat:

1. Miten uudet esiopetuksen ja varhaiskasvatuksen valtakunnalliset tavoitteet ja sisällöt jäsennetään opetuksessa ja kasvatuksessa ja miten ne toteutuvat?
2. Millaisiin teoria-aineisiin varhaiskasvatus kiinnittyy ja mitkä ovat niiden pedagogiset seuraamukset?
3. Mitä ovat varhaiskasvatuksen arviointikäytännöt ja miten niitä pitäisi kehittää?
4. Millainen on lapsen opetuksen ja oppimisen jatkuvuus varhaiskasvatuksessa ja siirtymässä kouluun?

Kasvatus ja kehitys

Lasten kehitystä koskevaa tutkimusta on julkaistu kohtuullisesti. Tutkimus on kuitenkin kohdistunut yksittäisille kehitysalueille tai se on menetelmällisesti rajoittunutta. Käy-

tännön kasvatuksessa tarvitaan tietoa siitä, miten kehityksen laadulliset muutokset syntyvät. Erityisesti kohteena tulisi olla kehityksen siirtymävaiheet, joissa tapahtuvat kehityksen merkittävimmät laadulliset muutokset ja hyppäykset.

Siirtymävaiheiden tutkimukseen liittyy kaksi erityistä haastetta, joihin tulisi kiinnittää huomiota. Ensinnäkin tarvitaan kehityksen teoreettista jäsentämistä ja kokonaiskuvan muodostamista eri osa-alueiden kytkennöistä. Lapsi ei ole hallitsemiensa tietojen ja taitojen summa, vaan hän hahmottaa maailman ja toimii siinä kokonaisvaltaisesti. Toiseksi on kehitettävä tutkimusmetodologiaa. Oppiminen ja kehitys tapahtuvat vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa. Tutkimuksen tulisi kohdistua vuorovaikutukseen ja siinä syntyviin laadullisiin muutoksiin.

Suomessa ei ole juurikaan tutkittu kehityksen jatkumoa päivähoidon alusta koulun päättövaiheeseen. Tutkimus on yleensä suunnattu vain tiettyyn vaiheeseen. Siirtymistä on oltu huolissaan opetussuunnitelmien tasolla, mutta koulutusjärjestelmää ei ole muokattu tukemaan kehityksen jatkumoa kuten parhaissa ulkomaisissa esimerkeissä. Varhaiskasvatus ja koulu muodostavat merkittävän osan lapsuutta ja muokkaavat osaltaan lapsuuden kehitystä. Tätä on tutkittu riittämättömästi.

Muita keskeisiä tutkimusalueita ovat tutkimuskysymyksiksi muotoiltuina:

1. Millaisia toimintaympäristöjä tulisi rakentaa kehittämään lasten mielikuvitusta ja luovuutta varhaislapsuudessa, jotta ne muodostaisivat elinikäisen oppimisen motivaation perustan? Miten oppimisen motivaatiota tulisi kehittää varhaiskasvatuksen aikana?
2. Millaista oppimisen jatkumoa tulisi rakentaa lapsuuden kehityksen tueksi? Millaista oppimista kehityksen laadulliset muutokset tarvitsevat tuekseen? Miten leikissä oppimista voitaisiin paremmin hyödyntää kehityksen jatkumon rakentamisessa?
3. Miten lapsen kokonaisvaltainen emotionaalisuus on tarpeen oppimisen ja kehityksen tukena? Miten siitä voitaisiin rakentaa lapsen aloitteisuutta ja persoonallisuuden kehitystä tukeva jatkumo?

Syrjäytyminen varhaislapsuudessa

Kasvavan taloudellisen vaurauden myötä myös meidän maassamme lapsen ja perheiden elinehdot erilaistuvat. Tämän kehityksen myötä syrjäytymisestä uhkaa tulla vakava yhteiskunnallinen ja kasvatuksellinen ongelma (mm. Aula 2006). Varhaiskasvatus on avainasemassa lasten hyvinvoinnin ja turvallisen elämän takaajana: mitä varhemmin lapsen ja perheen ongelmiin puututaan, sitä paremmat mahdollisuudet lapsella on hyvään elämään. Varhaisen puuttumisen tai varhaisen tuen ideana on tukea henkilöstön osaamista havaitsemaan lasten ongelmia ja puuttua niihin. Tehokas varhainen puuttuminen ja ennalta ehkäisevä työ edellyttävät moniammatillista yhteistyötä sekä monitieteistä tutkimustoimintaa, jonka kohteena ovat lapsiperheet, kasvatusta toteuttavat tahot ja monenlaiset tukioorganisaatiot.

Aiheeseen liittyviä tutkimuskysymyksiä ovat:

1. Miten suuri osa lapsista uhkaa syrjäytyä varhaislapsuudessa ja millaisia ovat syrjäytymisen heijastusvaikutukset lapseen?

2. Millaisilla varhaiskasvatuksen toimenpiteillä voidaan ennalta ehkäistä lasten uhkaa syrjäytyä kehityksessä ja oppimisessa?

Varhaiskasvatustyö

Varhaiskasvatustyötä on nykyisin jäsennetty tutkittavaksi päivähoidon johtamisen, laadun ja palvelujärjestelmän organisointimuotojen näkökulmasta. Lähtökohtana on ollut päivähoido, ei niinkään varhaiskasvatus. Työn ytimen muodostaa moniammatillinen kasvatuksellinen osaaminen, joka tulisi tuottaa laadullisia muutoksia lapsuuden kehityksessä.

Riittämättömästi tutkittuja kysymyksiä ovat:

1. Miten kasvatuksellisen osaamisen perusta luodaan koulutuksessa? Miten yksilöllinen osaaminen siirtyy yhteiseksi ammatinhallinnaksi (työnjako, työn mielekkyyden kehitys, ammatillisen ajattelun ja yhteisen ongelmanratkaisun kehitys)?
2. Miten työn jatkuvaa arviointia, kehittämistä ja tutkimista pidetään käynnissä?
3. Miten varhaiskasvatuksen pedagoginen ohjaus ja johtaminen tapahtuvat?

Pedagogisen ohjauksen ja johtamisen toteutuminen

Varhaiskasvatuksen johtamisen ja ohjauksen suunta on päivähoidosta varhaiskasvatukseen. Informaatio-ohjauksessa on siirrytty hallinnollisesta painotuksesta substanssin kehittämiseen, sen ohjaamiseen ja johtamiseen. Toimintaa ohjaavan sisällöllisen informaatio-ohjauksen (Vasu) välittyminen kentälle edellyttää kunnissa johtamisen muutosta hallinnollisesta johtajuudesta pedagogiseen johtajuuteen ja pedagogisen ohjausjärjestelmän rakenteellista jäsentymistä keskushallinnosta yksikkötasolle. Varhaiskasvatusjärjestelmän johtajuuden ydinkysymyksiä ovat pedagogisen toiminnan laadun arviointi, toiminnan kehittäminen sekä vastaaminen muutoksen organisoinnista ja toteutumisesta. Tällä hetkellä kunnissa pedagogisen johtajuuden osaaminen on ohutta ja epävarmaa. Osaamisen johtamiseen ei ole riittävästi aikaa (Päiväkodin johtaja on monitaituri 2004). Kaikineen päivähoidon johtajuuden monitasoisuus edellyttää johtajuuden jäsentämistä poliittisten päätöksentekijöiden, virkamiesjohdon, varhaiskasvatusjohtajien ja kentän toimijoiden näkökulmasta sekä selvittämistä, mitä toimivalta johtajuudelta odotetaan. Johtajuuden monitasoisen lähestymisen avainkysymykseksi nousee, kuka viimekädessä vastaa varhaiskasvatuksen laadusta, kuka ohjaa ja johtaa laadun toteuttamista ja kuka vastaa resursseista, henkilöstön hyvinvoinnista ja pedagogisen osaamisen kehittymisestä varhaiskasvatuksessa.

Riittämättömästi tutkittuja kysymyksiä ovat:

1. Minkälaisella johtamisjärjestelmällä ja minkälaisella johtajuuden rakenteella laadukas johtajuus toteutuu?
2. Mikä on johtajuuden ydin ja mitkä ovat johtamisen menestystekijät varhaiskasvatuksessa ja sen kehittämistyössä?
3. Mistä elementeistä koostuu päivähoidon esimiestyö moniammatillisessa ja verkottuneessa asiantuntijaorganisaatiossa?

Varhaiskasvatusjärjestelmän toimivuus ja vaikuttavuus

Yksilökehityksen suurimmat muutokset tapahtuvat varhaisvuosien aikana. Nämä muutokset muodostavat elinikäisen oppimisen ja kehityksen perustan. Siksi varhaiskasvatusjärjestelmän toimivuus on oleellisen tärkeä kysymys. Järjestelmän toimivuuden kannalta merkittäviä kysymyksiä ovat esimerkiksi lasten alueellinen ja sukupuolinen tasa-arvo, kehityksen tukeminen, palvelujen saatavuus ja toiminnan riittävä resursointi sekä palvelujen monimuotoisuus perheiden erilaisiin tarpeisiin ja työaikoihin nähden.

Suomessa on kansainvälisesti arvioiden erittäin vahva kunnallinen itsehallinto. Palvelujärjestelmän laatu, laajuus ja monipuolisuus päätetään kuntatasolla lainsäädännön antamissa puitteissa. Kuntien ja toimintayksiköiden tekemä palvelujen itsearviointi toteutetaan usein lähinnä asiakaskyselyinä. Hallinnon informaatio-ohjauksen julkaisut perustuvat hyvin vähän systemaattiseen tieteelliseen tutkimukseen.

Tutkimus, koulutus ja varhaiskasvatus kuuluvat eri hallinnon aloille. Lastentarhanopettajien koulutus on yliopistojen toteuttamaa ja opetusministeriön hallintoalaa, mutta varhaiskasvatuksen toimiala on sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön vastuulla.

Tämä vaikuttaa esimerkiksi koulutuksen ja hallinnon tuottaman informaatio-ohjauksen keskinäiseen tuottamiseen ja koordinointiin sekä toimialan kehittämiseen ja henkilöstötarpeen arviointiin.

Kansainväliset varhaiskasvatuksen toimivuutta ja vaikuttavuutta koskevat vertailut perustuvat tilastoihin aineistoihin ja niissä on aina arvioitava kunkin maan erilainen yhteiskunnallinen tilanne.

Vertailuissa on kuitenkin tutkittu riittämättömästi:

1. Laadun syntyä, miten uusia laadullisia järjestelmän ominaisuuksia saadaan aikaan ja miten seurataan niiden vaikuttavuutta.
2. Vaikuttavuuden aikajännettä ja vaikutusten muuntumista. Ulkomaiset seurannat osoittavat, että välittömästi todetut vaikutukset voivat olla epäoleellisia tai heikosti havaittavia ja yksinkertainen panos–tuotos -vertailu ei sovellu tutkimustarkoituksiin.

6. Tutkimustoiminnan kehittämisen tarpeet

Tutkimustoiminnan kehittämisen tarpeet on meillä määritelty usein ongelmalähtöisesti. Viime vuosina resursointia on kohdistettu kehityksen riskitekijöiden, oppimisvaikeuksien ja erityisryhmien ongelmien tutkimiseen.

Sinänsä positiivinen huoli lasten kehityksen ongelmista ja ajoissa tapahtuvasta auttamisesta on siirtänyt huomion varhaiskasvatuksen perustyön ja menetelmien kehittämisestä diagnostiikkaan ja erityispedagogiikkaan. Kentällä muutos voi näkyä esimerkiksi siten, että työn suunnitteluun varattu aika käytetään paljon erityislasten henkilökohtaisen kasvatussuunnitelman tarkentamiseen, koska lainsäädäntö edellyttää em. suunnitelmien tekemistä.

Tutkimustoiminnan koordinoinnin tarve

Yliopistollinen varhaiskasvatuksen tutkimus tapahtuu pääasiassa varhaiskasvatuksen koulutusyksiköissä. Ihanteena on luotettavaan tutkimustietoon perustuva opetus. Tutkimuksen pääasiallinen siirtymisreitti kentälle kulkee opettajien koulutuksen kautta.

Tällä hetkellä yksiköiden oma tutkimustoiminta kattaa kuitenkin vain osan opetettavista sisällöistä. Opetukseen tuodaan tutkimusnäyttö vieraista ympäristöistä ja eri tieteenalojen väliset käsitteelliset ristiriidat jäävät käsittelemättä. Esimerkiksi päivähoidon tai varhaiskasvatustyön johtamista koskeva tieto jää helposti irralliseksi kehityspsykologisesta tiedosta.

Yliopistojen tutkimuksen painotuksesta huolimatta varhaiskasvatuksen yksiköiden tehtävät ovat painottuneet pedagogiseen koulutukseen. Täysipainoisen tutkimustoiminnan mahdollisuudet ovat jääneet vähäisiksi tutkimuksen resursoinnin ja opetusta painottavan virkarakenteen vuoksi. Ulkopuolinen satunnainen projektirahoitus on mahdollistanut tutkimustoimintaan keskittymisen. Merkittävä osa julkisesta tutkimusrahoituksesta on kohdistettu lapsuuden tutkimiseen ja varhaiskasvatuksen tutkimusta on tuettu vähemmän.

Varhaiskasvatuksen tutkimustoiminnan koordinoimiselle valtakunnallisesti on akuutti tarve. Tutkimuksella ei ole selkeää valtakunnallista profiilia. Varhaiskasvatuksen yksiköt tekevät osittain päällekkäistä tutkimusta, vaikka eri yksiköt ovat erikoistuneet joihinkin tutkimusteemoihin.

Varhaiskasvatusjärjestelmää kehittävän tutkimuksen tarve

Päätösten valmistelussa eri tasoilla kuullaan asiantuntijoita, kootaan lausuntoja eri intressitahoilta ja pyritään ennakoimaan eri vaihtoehtojen seurauksia. Ratkaiseva tekijä vaihtoehtojen valinnassa on useimmiten kustannukset. Tällainen kehittämisstrategia karsii ilmeisesti pahimmat virheet ja ylilyönnit, joten tutkimus mielletään ylimääräiseksi menoeräksi, jota ei enää tarvita muutenkin tiukoissa menokehyksissä.

Tutkimuksen tarpeen hahmottamisessa on tarjolla toinenkin vaihtoehto. Valtakunnalliset osaamis- ja luovuusohjelmat, elinikäisen oppimisen perustan luominen ja kestävä kehityksen periaate ovat kaikki järjestelmätason tuotoksia. Niiden toteuttamisella voi olla merkittävä kansantaloudellinen vaikutus, jolloin kyse on elintärkeästä investoinnista yhteiskunnan kehittämiseen. Siksi näkökulmaa on laajennettava lasten päivähoitojärjestelmän kehittämisestä koko varhaiskasvatusjärjestelmän kehittämiseen. Varhaiskasvatusjärjestelmän tutkimukseen panostaminen on erittäin kannattava sijoitus.

Monitieteisen tutkimuksen tarve

Monet globaalit ja alueelliset taloudelliset, sosiaaliset ja kulttuuriset muutokset sekä hyvinvointivalttiolliset reformit koskettavat suoraan lasten kasvuympäristöjä, lasten asemaa niissä, heidän kasvatustaan, kehitystään ja hyvinvointiaan. Lapsipolitiikan ja varhaiskasvatuksen henkilöstön on pystyttävä vastaamaan mm. monikulttuurisuuden ja kan-

sainvälisten sopimusten asettamiin haasteisiin. Tarvitaan uudenlaista, laaja-alaista tietoa ja asiantuntemusta, jolla on monitieteinen perusta.

Lasten elinolojen, kehityksen, kasvatuksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tutkimus on hajautunut useille tieteen- ja tutkimusalueille, kuten mm. kasvatustiede, varhaiskasvatustiede, erityispedagogiikka, kehityspsykologia, lastensuojelu, lapsioikeus, lapsuuden historia, sosiologia ja taloustiede sekä lastenkulttuurin tutkimus. Tämän tiedon ja tutkimuksen integroiminen monitieteiseksi varhaiskasvatusta jäsentäväksi lähestymistavaksi on tärkeä tulevaisuuden haaste. Lapsuus, varhaiskasvatus ja lasten kasvuympäristöt kiinnittyvät vahvasti kulttuuriin, ja kulttuurinen näkökulma sisältää potentiaalin useiden tutkimusalojen integroimiseksi myös tieteidenväliseksi tutkimuskentäksi.

II VARHAISKASVATUKSEN KANSAINVÄLINEN TILANNE

1. OECD:n varhaiskasvatuksen teema-arviointi

Suomi on osallistunut vuodesta 1999 OECD:n varhaiskasvatuksen teema-arviointiin, joka toteutettiin kahdessa vaiheessa vuosina 1996 - 2005. Arvioinneista julkaistiin sekä maakohtaiset raportit (Suomen raportti: STM 2001), että kaksi vertailevaa raporttia: Starting Strong I (OECD 2001) ja Starting Strong II (OECD 2006). Teema-arviointiin osallistui yhteensä 20 maata. Arvioinnin kohteena olivat kaikki alle kouluikäisille tarkoitetut hoidon, kasvatuksen ja opetuksen järjestelyt, riippumatta järjestämisympäristöstä, rahoituksesta, aukioloajoista tai toiminnan sisällöistä. Tarkastelun kohteena olivat myös perheille suunnatut tukimallit sekä terveys-, työllisyys- ja sosiaalipoliittiset ratkaisut.

Starting Strong raporttien tausta-aineistona käytettiin tutkimukseen osallistuneiden maiden tilastoja sekä arvioinnin kohteina olleissa maissa kulloinkin vierailleiden arviointiryhmien raportteja. Maakohtaisia eroja on siinä, miten arviointia laadittaessa hallinnon lisäksi kuultiin muita alan asiantuntijoita, yliopistollisia tutkijoita, ammattijärjestöjä ja muita kansalaisjärjestöjä.

Starting Strong -raporteissa korostetaan, että varhaiskasvatusta kehitettäessä kaikille lapsille tulisi mahdollistua yleinen oikeus päivähoitopaikkaan ja varhaiskasvatukseen. Suomessa päivähoitolaki sekä sen subjektiivinen päivähoito-oikeus takaavat periaatteessa yhtenäisen ja samoin kriteerein järjestetyn päivähoidon kaikille alle kouluikäisille. Käytännössä palvelujen järjestämisessä on kuntakohtaisia eroja. Järjestelmätasolla tapahtuva hoidon, kasvatuksen ja opetuksen kokonaisvaltainen toteutuminen on kuitenkin kansainvälisten arvioiden mukaan yksi suomalaisen järjestelmän selkeimpiä vahvuusalueita. Perheille mahdollistuva lastenhoitojärjestelmä kytkeytyy lapsille tarjottavaan varhaispedagogiikkaan yhdessä ja samassa palvelussa. (OECD 2001, 2006).

Pohjoismaissa varhaiskasvatuksen järjestelmät ovat integroituja, eli sekä esiopetuksessa että päivähoitopalveluissa toteutetaan tavoitteellista varhaiskasvatusta, joka muodostuu hoidon, kasvatuksen ja opetuksen kokonaisuudesta. Monissa OECD-arvioinnin maissa hoidolliset ja opetukselliset tehtävät erotetaan toisistaan jo järjestelmätasolla. Useimmiten tämä ero tapahtuu järjestelmässä kolmen vuoden iässä.

Eriytyneiden järjestelmien maissa varhaiskasvatuksella tarkoitetaan yli kolmivuotiaille järjestettyä joko osa- tai kokopäiväistä esiopetustoimintaa (pre-primary education). Palvelut ovat selkeästi kytköksissä perusopetukseen. Suomeen verrattuna esimerkiksi aikuinen - lapsi -suhdeluvut ovat korkeampia, mikä vaikuttaa pedagogisiin ratkaisuihin. Toiminta-ajat ovat usein koulun aikoihin sidottuja eivätkä siten vastaa päivähoitollisiin tarpeisiin. Toiminta on oppimiseen ja akateemisten taitojen kehittymiseen suuntaavaa ja toiminnasta vastaavat pääasiassa opettajakoulutuksen saaneet henkilöt. Eriytyneiden järjestelmien maissa päivähoitopalveluissa, jotka keskittyvät useimmiten alle kolmivuotiaiden lasten kokopäiväiseen hoitoon (childcare) tai esikoulun ulkopuoliselle ajalle tarvittavaan hoitoon ei sinällään nähdä olevan varhaiskasvatuksellisia tavoitteita, vaan ne ovat paikkoja jonne lapset viedään vanhempien ollessa työssä. Lisäksi useiden maiden kohdalla nostettiin esiin ns. villit lastenhoitopalvelut, joita ei pystytä valvomaan ja joista ei tiedetä paljoakaan.(OECD 2001, 2006.)

OECD:n raportissa Equity in Education Thematic Review todetaan, että Suomessa esiopetuksen yhteistyö päivähoidon ja koulun välillä on riittämätöntä. Varsinkin päiväkodeissa pedagoginen valmennus tulevaan koulunkäyntiin on liian vähäistä. Arviointiryhmä suosittelee yhteistyön tiivistämistä opetusministeriön sekä sosiaali- ja terveysministeriön välillä (Opetusministeriön tiedote 31.3.2006). Tämän raportin vastuuviranomaisena Suomessa oli Opetusministeriö kun Starting Strong raportin vastuuviranomaisena oli Sosiaali- ja terveysministeriö.

2. Päivähoito ja varhaiskasvatus Pohjoismaissa

Päivähoidon osalta Suomi on Pohjoismaista ainoa, jossa on täysin subjektiivinen oikeus palveluun. Ruotsissa on lakisääteinen velvoite järjestää tarpeen mukaisesti päivähoitoa opiskelevien tai työssäkäyvien vanhempien lapsille. Tanskassa noin 87 prosenttia kunnista pystyy takaamaan päivähoitopaikan kaikille sitä tarvitseville 1 - 5-vuotiaille. Norjassa noin 80 prosenttia yli 4-vuotiaista saa tarvittaessa päivähoitopaikan ja kaikkien alle kouluikäisten päivähoitotarpeeseen pyritään vastaamaan vähitellen vuoteen 2008 mennessä, jolloin päivähoidon järjestäminen tulee kunnille lakisääteiseksi. (OECD 2006.)

Ruotsi tarjoaa varhaiskasvatuspalveluna osa-aikaista, (325 tuntia/vuosi) esiopetusta maksutta neljän vuoden iästä lähtien (kaksikielisillä lapsilla jo kolmen vuoden iässä). Suomessa on maksuton esiopetus kaikille lapsille vuotta ennen oppivelvollisuutta, yleisimmin kuuden vuoden iässä. Tanskassa on esiopetuspaikka kaikille 6-vuotiaille. Norjassa lapset menevät muista Pohjoismaista poiketen kouluun jo 6-vuotiaina. Tosin koulun ensimmäinen luokka on nimeltään barnehaveklasse, mikä kertoo siirtymästä päivähoidosta kouluun, ja peruskoulu on kymmenvuotinen.

Ruotsissa ja Norjassa ja Tanskassa yli 90 prosenttia yli 3-vuotiaista lapsista, ja Islannissa yli 80 % on varhaiskasvatuspalvelujen piirissä. Nämä luvut sisältävät sekä kokoaikaisen päivähoidon että osa-aikaisesti tarjottavan varhaiskasvatuksen. Suomen varhaiskasvatusluvut ovat muihin Pohjoismaihin verrattuna alhaiset. Meillä pääosa kunnista tarjoaa kokoaikaista päivähoitoa, eikä palvelutarjonta useimmissa kunnissa mahdollista päivähoitopalvelujen ulkopuolella oleville lapsille jo ennen esiopetusta toteutuvaa varhaiskasvatusta. Lisäksi, koska useimmat palvelut suomalaisessa järjestelmässä on suunniteltu päivähoidon näkökulmasta, niiden käyttäminen, vaikka vain osapäiväisesti, rajoittaa kotihoidon tuen saamista. Tämä ja se, että koko palvelu on maksullista, vähentää varhaiskasvatuspalveluihin osallistumista.

Starting Strong II -raportissa perhepäivähoitoon suhtaudutaan kriittisesti. Useimmissa arvioinnissa mukana olleissa maissa perhepäivähoitoa ei valvota lainkaan ja myös henkilöstö on täysin kouluttamatonta. Erityisesti ns. eriytyneen järjestelmän maissa perhepäivähoito kohdentuu lähes täysin alle kolmivuotiaille, joiden ei vielä nähdä tarvitsevan tavoitteellista pedagogiikkaa. Raportissa korostetaan tavoitteellisen varhaiskasvatuksen merkitystä myös alle kolmivuotiaille. Suomessa ja Tanskassa on perhepäivähoitoa enemmän kuin muissa Pohjoismaissa. Tanskassa perhepäivähoito kohdentuu lähes ainoastaan alle kolmivuotiaille, joista 45 % on perhepäivähoidossa. Myös Suomessa perhepäivähoito kohdentuu selkeämmin alle kolmivuotiaille, joista perhepäivähoidossa on noin puolet, kun 3 - 6-vuotiaiden osuus perhepäivähoidossa on vain noin neljännes. OECD:n arvion mukaan Tanskan ja Suomen perhepäivähoidossa on kuitenkin paljon laadukkaan varhaiskasvatuksen elementtejä. Perhepäivähoitoa säädellään valtakunnallisesti sekä järjestelmän että sisällön näkökulmasta ja henkilöstöllä on koulutusta. Erityisesti Tanskassa perhepäivähoitajille mahdollistuu säännöllinen ohjaus ja yhteinen toiminta muiden kasvattajien kanssa kunnallisissa päiväkodeissa ja perhepäivähoito nähdään selkeänä ammattina.

Starting Strong II -raportissa korostetaan riittävän yhteiskunnallisen rahallisen panostuksen merkitystä varhaiskasvatuksessa. Raportin mukaan rahoituksen pitäisi olla vähintään 1 % BKT:sta laskettuna ilman asiakasmaksujen osuutta. Tämän luvun ylittävät arviointiin osallistuneista maista ainoastaan Pohjoismaat ja Ranska. Suomen panostus varhaiskasvatukseen laskettuna bruttokansantuotteesta on Pohjoismaiden pienin, noin 1,3 % Ruotsin yltäessä 2 %:iin.

Yksi Suomen muita Pohjoismaita vähäisempää panostusta selittävä tekijä on todennäköisesti pienemmät osallistumisen luvut. Erityisesti Ruotsiin verrattuna Suomen pienempi BKT-osuus selittyy myös henkilöstön koulutukseen ja henkilöstörakenteeseen liittyvillä tekijöillä. Ruotsissa on vähemmän perhepäivähoitoa, jossa koulutustaso on alhaisempi kuin päiväkodeissa. Lisäksi koulutettuja lastentarhanopettajia on ruotsalaisissa esikouluissa henkilöstöstä puolet, kun Suomessa päiväkodeissa ylemmän koulutustason lastentarhanopettajan nimikkeellä olevia kasvattajia on kolmannes koko henkilöstöstä.

OECD:n raporttien laatijat korostavat kannanotoissaan varhaiskasvatuksen asemaa ja merkitystä osana hyvää lapsuutta ja lapsen oikeuksia. Tämä toteutuu pohjoismaisessa mallissa, jossa koulua varten ei valmenneta, mutta kuitenkin vahvasti tuetaan erilaisia lapsia ja erilaisista lähtökohdista tulevien lasten oppimispolkuja.

3. Suomi ja EU:n päivähoidon tavoitteet

Euroopan Unioni on asettanut tavoitteet lasten päivähoidon määrälliselle kehittämiselle Barcelonan kokouksessa vuonna 2002. Päivähoidon määrällinen kasvattaminen nähdään merkityksellisenä keinona Lissabonin strategiassa (2000) tavoitteeksi asetetulle työllisyysasteen kohottamiselle. Barcelonan kokouksen loppupäätelmissä todetaan, että ”Jäsenmaiden tulisi poistaa naisten työelämään osallistumisen esteitä ottamalla huomioon lastenhoitopalvelujen tarve.alvelujen tuottamisessa tulisi hyödyntää kansallisia mallinnuksia. Vuoteen 2010 mennessä tulisi tuottaa lastenhoidon palveluja vähintään 90 prosentille yli kolmivuotiaista alle kouluikäisistä lapsista, ja vähintään 33 prosentille alle kolmivuotiaista lapsista”.

Barcelonan tavoitteiden mukaisesti tilastovertailuissa tulisi laskea lastenhoidon paikkoja (access rates), joita kukin maa tarjoaa vanhempien työssäkäynnin mahdollistamiseksi. Useimmissa kansainvälisissä tilastoissa kuitenkin lasketaan osallistuvia lapsia (participation rates). Tilastoissa ei tehdä eroa kokopäiväisen päivähoitopalvelun ja muutaman tunnin viikoittaisen varhaiskasvatustoiminnan välillä. Näin ollen Barcelonan tavoitteiden toteutumista on vaikeaa arvioida eri maiden tilastovertailun pohjalta. Suomen luvut näyttävät alhaisina, sillä meillä tilastoissa näkyvät vain koko- tai osapäiväisessä päivähoitossa olevat lapset, eivät tuntiperiaatteella toimivien avoimien palvelujen käyttäjät. Avoimia palveluja tuottavat mm. seurakunnat ja järjestöt kunnallisten palvelujen lisäksi. Suomea on siten vaikea vertailla maihin, joissa luvut kertovat kuinka monelle tarvitsevalle on voitu järjestää jotain palvelua, tai joissa palvelu sijoittuu koulun perusopetukseen. Itse asiassa Suomen kohdalla *päivähoiton* saatavuuden tilastojen tulisi näyttää 100 %, vaikka osallistuminen onkin yli kolmivuotiaiden osalta tavoitetason alapuolella. Se, että meillä päivähoiton osallistumisprosentti jää pieneksi, on vanhempien valinta.

Koska Suomessa on subjektiivinen päivähoito-oikeus, päivähoitomahdollisuutta korostavien Barcelonan tavoitteiden voidaan katsoa toteutuvan. Alhaisia osallistumisprosentteja tulisikin siten tarkastella erityisesti *varhaiskasvatuksen* näkökulmasta. Mikä on Suomessa todellinen tilanne kaikkien alle kouluikäisten lasten osalta, myös niiden, jotka eivät osallistu kansainvälisesti arvioiden laadukkaaseen päivähoitoon? Useat pitkäkestoiset tutkimukset ovat osoittaneet, että laadukkaalla varhaiskasvatuksella on merkittäviä vaikutuksia lasten hyvinvoinnille, kehitykselle ja oppimiselle (Andersson & al. 2002, NICHD 2000).

Euroopan Unionissa kasvatus- ja koulutuspolitiikka on osa kansallista itsemääräämisoikeutta. Toisaalta kuitenkin Unionin peruseriaatteen, kansalaisten liikkuvuuden lisäämisen ja vahvistamisen toteuttaminen edellyttää eittämättä myös kasvatus- ja koulutusjärjestelmien vertailtavuuden lisäämistä ja jopa jonkinlaista yhtenäistämistä. Nykytilanne vaikeuttaa kansainvälistä vertailua ja arviointia sekä aiheuttaa epäselvyyttä julkisessa ja poliittisessa keskustelussa.

Palvelut ja kotihoidon tuki

OECD:n varhaiskasvatuksen teema-arvioinnissa (STM 2001) sekä Babies and Bosses –raportissa (2005) kotihoidon tuki saa kritiikkiä naisten tasa-arvon näkökulmasta. Sen oletetaan lisäävän eriarvoisuutta työelämässä vaikeuttamalla työhön paluuta pitkän ko-

tonaolon jälkeen. Huolenaihetta lisää se, että lasten kotihoidon tuen käyttö on yleisempää perheissä, joissa on alhainen tulotaso. OECD:n mukaan kotihoidon tuki voi siten lisätä lasten syrjäytymisen riskiä. Salmen (2006) tutkimusten mukaan ongelma naisten työhön osallistumisessa ei näyttäisi kuitenkaan olevan perhepolitiikassa, kuten OECD arvioi, vaan pikemminkin työnsaantimahdollisuuksissa. Naiset palaavat perhevapaalta työhön nopeammin, jos heillä oli työpaikka, johon palata. Pitkään perhevapailla ovat nuoremmat ja vähemmän koulutetut naiset, joilla ei ole ollut työpaikkaa ennen lapsen syntymää. Viimeisten 15 vuoden aikana kotona olevien naisten osuus sinällään on vaihdellut vain vähän. Enemmän on muuttunut työttömänä olevien naisten osuus.

Olipa kyse sitten naisten tasa-arvosta tai työttömyydestä, kotihoidon tuki lisää riskiä kotona hoidettavien lasten jäämisestä varhaiskasvatuspalveluiden ulkopuolelle. Starting Strong -teema-arvioinnin Suomelle tehdyssä maaraportissa (STM 2001) nostettiin esille kotihoidon tuen ongelmallisuus paitsi naisten aseman myös lasten näkökulmasta. Kaikkien lasten tulisi saada yhteisiä kokemuksia toisten lasten kanssa. Siksi, kun Suomessa päivähoiton lisäksi tuetaan lasten hoitamista kotona, tulisi kohdistaa enemmän voimavaroja avoimien ja osa-aikaisten palvelujen määrälliseen ja laadulliseen kehittämiseen. Keskustelussa tulisi siirtyä enemmän lapset huomioivaan varhaiskasvatuspalvelujen kehittämisen näkökulmaan.

4. Kansainväliset tutkimustrendit

Varhaiskasvatuksen alueella on useita kansainvälisiä tutkimusorganisaatioita, jotka linjaavat tutkimustrendejä, ylläpitävät tutkimusverkostoja ja järjestävät tapaamisia sekä konferensseja. EECERA (European Early Childhood Education Research Association) on eurooppalainen verkosto, joka kokoaa vuosittain järjestettäviin kongresseihin tutkijoita sekä Euroopasta että muualta. Vuoden 2006 kongressin teemana oli 'Demokratia ja kulttuuri varhaiskasvatuksessa'.

Kooste konferenssin teemoista ja sisällöistä antaa suuntaa varhaiskasvatuksen ajankohdaisiin tutkimusnäkökulmiin. Teemat vastaavat varhaiskasvatuksen maailmanjärjestön OMEP:in (Organisation Mondiale pour l'Education Préscolaire) vuoden 2006 maailmankonferenssin teemoja.

- Lapsen näkökulma, lapsi osallisena, jota kuullaan
- Hoidon, kasvatuksen ja opetuksen integroiminen: sekä järjestelmän että pedagogiikan näkökulmasta
- Opetussuunnitelmat / varhaiskasvatussuunnitelmat
- Alle 3-vuotiaiden varhaiskasvatus
- Varhaiskasvatusympäristö
- Leikki: myös leikkiympäristöt, erityisesti ulkona tapahtuva toiminta
- Vanhempien ja perheiden osallisuus
- Monikulttuurisuus varhaiskasvatuksessa
- Ammatillisuuden kehittyminen ja koulutus.

III VARHAISKASVATUKSEN KEHITTÄMINEN

Varhaiskasvatuksen yleisenä kehittämishaasteena voi perustellusti pitää näkökulman laajentamista päivähoidosta varhaiskasvatuspalveluihin ja varhaiskasvatuksen laatuun ja sisältöihin.

Alle kouluikäisten lasten varhaiskasvatuksen tulevaisuuden kannalta keskeinen haaste sekä valtakunnan- että kuntatasolla on se, miten kaikkien lasten oikeus varhaiskasvatuspalveluihin tosiasiallisesti toteutuu. Pienten lasten vanhempien tarve varhaiskasvatuspalvelujen suhteen on muuttunut. Uusia ilmiöitä ovat työn tekeminen kotona, periodeissa, eripituisissa jaksoissa, määräaikaaisuuksina, projekteina sekä työn ja opiskelun vuorottelu. Miten toteutetaan lukuisilla foorumeilla yhteisesti hyväksytyt linjaukset elinikäisestä oppimisesta ja tasa-arvoisista oppimismahdollisuuksista? Haasteena on palvelurakenne, palvelujen rahoitus, alueellinen ja yhteiskunnallinen tasa-arvo. Toisaalta haasteena on myös se, miten palvelut vastaavat perheiden erilaisiin elämäntilanteisiin, arvoihin ja vaatimuksiin.

Lapsiperheiden työperäistä maahanmuuttoa pidetään toivottavana. Lisäksi Suomessa on globalisaatiota koskevien kannanottojen yhteydessä hyväksytty ajatus huippuosaajien houkuttelemisesta Suomeen. Näistä nousee haaste varhaiskasvatuspalvelujen laadun kehittämiseksi ja kotouttamisprosessin käynnistämiseksi. Maahanmuuttajalasten koulutuksen ongelmia voidaan osaltaan ratkoa hyvällä ja laadukkaalla varhaiskasvatuksella.

Tulevaisuuden kehittämishaasteista voidaan mainita eri tasoja seuraavasti:

Järjestelmäinnovaatiot

Suomalaista varhaiskasvatusta on luonnehdittu hoidon, kasvatuksen ja opetuksen onnistuneena yhdistelmänä. Yleisellä tasolla tämä pitäneen paikkansa, mutta kuntien väliset erot ovat kasvamassa. Palvelujen tuottaminen on eriarvoista. Varakkaat kunnat voivat panostaa kasvatukseen ja opetukseen sekä asettaa lasten kehitystavoitteita tai epäedullisten kasvuolojen kompensoimisen tavoitteita. Näin ei kuitenkaan tapahdu kaikissa kunnissa. Valtakunnallisesti tarkasteltuna ei enää voida puhua kasvatuksellisen tasa-arvon toteutumisesta.

Kunnallisen päätöksenteon varassa toimiva varhaiskasvatusjärjestelmä murentaa perustuslain takaamaa koulutuksellista tasa-arvoa. Järjestelmän kehittämiseksi on välttämätöntä siirtyä rahoitusmalliin, joka pitää varhaiskasvatusta investointina tulevaisuuteen.

Päiväkodit kasvatuksellisen osaamisen keskuksina

Osaamisen laatueroista on käyty pitkään kiistaa perhepäivähoidon ja päiväkotien välillä. Perinteisesti oleellisiksi eroiksi on nostettu toiminnan suunnittelu, koko ryhmän hallinta ja tiimityö. Perhepäivähoidon etuihin on laskettu pieni lapsiryhmä ja kodinomainen toimintaympäristö. Perhepäivähoitajien varhaiskasvatuksen osaamisen puutteita on paikattu opettamalla toiminnan suunnittelua ja perustietoa lapsen kehityksestä. Päiväkoteihin puolestaan on pyritty luomaan kodinomaisuutta omahoitajasysteemillä ja pienryh-

mätoiminnalla. Eri muotojen kehittämisen filosofiana on ollut siirtää yhden muodon vahvuuksia toiselle.

Päiväkotien erityisosaamista tulee kehittää ja sen tulee profiloitua tavoitteellisena pedagogisena toimintana, joka tukee lasten kasvua, hyvinvointia ja oppimista lasten omaehtoisen kulttuurin – mm. musiikin, liikunnan, draaman ja muilla sisältöalueilla.

Kasvatuksellista osaamista päiväkodeissa tulisi kehittää seuraavasti, jotta ne voisivat toimia alueellisina osaamiskeskuksina:

1. **Palvelutarjonnan keskittäminen ja koordinoiminen**
 Palvelujen alueellistaminen on yhdistänyt organisatorisesti päiväkodit ja perhepäivähoidon saman aluejohtoon alle. Neuvolatoimintaa on kokeiltu päiväkotien tiloissa yhdistämällä ryhmätoiminnasta saatu tieto yksilökehityksen arviointiin. Siinä tulisi painottaa kasvatuskumppanuutta perheiden kanssa. Yhteistyön osaamisen syventäminen on siinä keskeisin haaste. Tällaista yksikköä tulisi nimittää lasten kulttuurikeskuksiksi.
2. **Kasvatuksellisen tiedon tuottaminen**
 Varhaiskasvatuksen arki tuottaa jatkuvasti arvokasta ns. hiljaista tietoa, jota ei kuitenkaan pystytä käsitteellistämään ja yleistämään riittävästi. Tämän tiedon jäsentäminen yhdistämällä sitä varhaiskasvatuksen teoreettisiin viitekehyksiin nostaa päiväkotien mahdollisuuksia toimia kasvatuksen osaamiskeskuksina.
3. **Ammatinhallinnan syventäminen**
 Oppiminen ja kehitys mielletään varhaiskasvatuksessakin yksilöllisiksi ilmiöiksi, mutta yksilöllisen kasvatuksen ja opetuksen mahdollisuudet ovat suurissa lapsiryhmissä hyvin rajalliset. Yksilökehityksen edellytykset rakentuvat lapsiryhmien toimintaan. Ryhmätoiminnan organisoiminen edellyttää parempia yhteistyön ja vuorovaikutuksen taitoja kasvatustyöstä vastuussa olevilta aikuisilta, kasvattajien yhteistä ammatinhallintaa. Haasteena on myös kunkin kasvattajan omien pedagogisten taitojen kehittäminen lasten vertais- ja yhdessäoppimisen edistämiseksi.

IV VARHAISKASVATUKSEN TUTKIMUSTOIMINNAN KEHITTÄMINEN

Varhaiskasvatuksen tutkimusohjelmien tarve

Varhaiskasvatuksen tutkimuksella ei ole yhtenäistä valtakunnallista ohjelmaa. Kukin varhaiskasvatuksen koulutusyksikkö määrittelee tutkimustoimintansa omasta näkökulmastaan. Varhaiskasvatuksen tieteenalan kehityksen kannalta on tämän vuoksi ensisijaisen tärkeää saada aikaan tehokas tutkimustoiminnan valtakunnallinen koordinaatio, jossa tähdätään tutkimustiedon laadun kohottamiseen ja keskeisten tutkimusteemojen syventämiseen.

Eräitä valtakunnallisia varhaiskasvatustutkimuksen yhteistyöhankkeita on vuosien varrella ollut: Lapsuus ja yhteiskuntatutkijayhteistyöverkosto, Vuorovaikutus ja lapsen kasvu -tutkijayhteistyöverkosto, Lapsuustutkimuksen tutkimusohjelma, Lapsuuden,

varhaiskasvatuksen ja -kehityksen tutkijakoulutusohjelma. Myös Perhetutkimuksen tutkijakoulussa ja Kasvatusalan valtakunnallisessa tutkijakoulussa on ollut joitakin tutkijapaikkoja varhaiskasvatuksen alueella. Näistä yhteistyöhankkeista on saatu hyviä kokemuksia.

Yliopistollisten koulutusten yhteydessä toimivat tutkimusyksiköt edellyttävät valtakunnallista työnjakoa ja toiminnan koordinoitua. Erityisesti tarvitaan varhaiskasvatustutkimuksen kehittämisohjelmaa. Aikaisemmat kokemukset osoittavat, että eri tieteenaloilla toimivat hankkeet eivät yleensä tuota omaa tieteenalaa ylittävää tutkimusta. Varhaiskasvatuksessa tällaista lähestymistapaa tarvitaan ennen muuta uusien käytäntöjen kehittämiseksi ja ongelmien ratkaisemiseksi.

OECD (2006) korostaa valtion rahoitettua varhaiskasvatuksen koordinoitua tutkimuksen merkitystä sekä järjestelmän että sisällön kehittämistyön näkökulmasta. Lisäksi tarvitaan riittävästi riippumatonta tutkimusta, jotta myös kriittiset tutkimusnäkökulmat saavat jalansijaa. OECD pitää tärkeänä myös tutkimuksen ja asiantuntijuuden kehittymisen suhdetta. Varhaiskasvatuksessa tulisi kehittää riippumatonta asiantuntijuutta eri tahoilla, kuten yliopistoissa, tutkimuslaitoksissa, sekä erilaisissa yhdistyksissä / ammattijärjestöissä. Kokemukset monista teematutkimuksen prosessiin osallistuneista maista osoittavat, että erityisesti yliopistojen asiantuntijuuden kehittyminen ja sen hyödyntäminen on vaikeaa, ellei varhaiskasvatuksen peruskoulutusta toteuteta myös tieteelliseen tietoon perustuvana yliopistotasoisena koulutuksena.

V JAOSTON VARHAISKASVATUKSEN VISIO

Visio

Varhaiskasvatuksen asema elinikäisen oppimisen perustan muodostajana ja kannattavana investointina tulevaisuuteen on otettu huomioon päivähoidon ja muiden varhaiskasvatuspalveluiden toteutuksessa. Hallinnollisista ratkaisuista riippumatta varhaiskasvatus on määritelty selkeäksi osaksi kasvatus- ja koulutusjärjestelmää. Kasvattajien varhaispedagogisen osaamisen merkitystä korostetaan henkilöstön koulutuksessa sekä varhaiskasvatustyössä. Varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa toimivilla lastentarhanopettajilla on maisteritasoinen korkeakoulututkinto kuten perusopetuksen luokanopettajilla. Varhaiskasvatusjärjestelmän palvelut vastaavat vanhempien ja lasten erilaisia tarpeita. Alueellinen tasa-arvo toteutuu palvelujen tarjonnassa ja toteutuksen laadussa. Lapsinäkökulma ja vertaisoppiminen ovat suunnitelmallisen kasvatustyön lähtökohta. Varhaiskasvatuksessa korostetaan lasten aloitteisuuden ja omatoimisuuden kehittymistä. Lasten oikeus leikkiin toteutuu ja lasten erilainen kulttuurinen tausta hyväksytään vahvuudeksi kasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tutkimus on valtakunnallisesti koordinoitua ja kansainvälisesti tunnustettua sekä tuottaa uutta tieteellistä tietoa, jota käytetään päätöksenteossa ja varhaiskasvatustyössä. Varhaiskasvatustiede on vakiinnuttanut asemaansa yliopistoissa.

Kehittämishaasteet ja toimenpide-ehdotukset

Varhaiskasvatuksen lainsäädäntö

Laki lasten päivähoidosta on vanhentunut ja siitä puuttuu varhaiskasvatuksen luonnehdinta toiminnan ytimenä ja elinikäisen oppimisen perustan luojana. Laki ei rakenna selkeää jatkumoa varhaiskasvatuksesta muuhun kasvatus- ja koulutusjärjestelmään. Henkilöstön kelpoisuuksia koskeva laki ja -asetus (laki ja asetus sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuuksista) eivät painota varhaispedagogista osaamista.

Toimenpide-ehdotukset: Laki lasten päivähoidosta uudistetaan kokonaisuutena varhaiskasvatustalainsäädännöksi, jossa otetaan monipuolisesti huomioon kaikkien lasten varhaiskasvatus ja jatkumo varhaiskasvatuksesta muuhun kasvatus- ja koulutusjärjestelmään. Henkilöstön kelpoisuuksia koskeva lainsäädäntö muutetaan vastaamaan varhaispedagogisen osaamisen ja pedagogisen johtamisen tarvetta. Lainsäädännön uudistamistyö tehdään laajassa yhteistyössä varhaiskasvatuksen tutkijoiden ja muiden alan asiantuntijoiden kanssa.

Tutkimustoiminnan valtakunnallinen koordinointi ja tutkimuksen vahvistaminen

Varhaiskasvatuksen tutkimustoiminta on suhteellisen nuorta ja hajanaista. Useissa yliopistoissa ja muissa tutkimusyksiköissä tutkitaan samoja ongelmia. Yhteistyö eri yksiköiden välillä on vähäistä. Teoreettisesti vahvaa perustutkimusta ei ole paljon ja soveltavan tutkimuksen tarpeisiin ei ole pystytty riittävästi vastaamaan.

Varhaiskasvatuksen tutkimukseen ei ole tarpeeksi suunnattu voimavaroja, vaikka varhaiskasvatuksessa luodaan elinikäisen oppimisen perusta ja sen merkitys siksi on yhteiskunnallisesti suuri.

Toimenpide-ehdotukset: Tuetaan varhaiskasvatuksen tutkimuksen valtakunnallista profiloimista, vaikuttavuutta ja verkostoitumista kolmella alueella: 1) Varhaispedagogiikan ja lapsen kehityksen tutkimus 2) Lapsuuden tutkimus 3) Varhaiskasvatuksen ja päivähoidon organisaatioiden tutkimus. Tuetaan verkostojen kytkeytymistä toisiinsa. Kehitetään tieteellistä jatkokoulutusta ja käynnistetään varhaiskasvatuksen tutkimusohjelmat (tutkijakoulut, Akatemian ohjelmat) em. valtakunnallista profilointia vastaavasti sekä tuetaan kansainvälistä ja monitieteellistä tutkimusta näillä alueilla. Varhaiskasvatustutkimukseen kohdennetaan henkilö- ja taloudellisia voimavaroja suunnitelmallisesti ja pitkäjänteisesti.

Tutkimus varhaiskasvatuskäytäntöjen ja organisaatioiden kehittämisessä

Varhaiskasvatusta koskeva päätöksenteko toteutuu pääasiassa selvitysten ja kartoitusten pohjalta. Tällä hetkellä ei ole selkeää rakennetta, jota kautta tutkimustieto levitetään käytäntöön. Varhaiskasvatuspalveluja tuottavien organisaatioiden kehittämistä varten tarvitaan tutkimukseen perustuva kokonaiskuva varhaiskasvatuksen toteuttamisesta ja ohjausjärjestelmien toimivuudesta valtakunnallisella ja kunnallisella tasolla. Tieteellinen tutkimus on vain osittain varhaiskasvatuksen henkilöstön koulutuksen perustana.

Toimenpide-ehdotukset: Tuetaan ja sijoitetaan voimavaroja varhaiskasvatustyötä kehittävässä tutkimukseen, jossa soveltajat ovat mukana. Kehitetään tutkimustiedon levityskanavia ja kohdistetaan sitä pedagogisen osaamisen vahvistamiseen. Varhaiskasvatuksen palvelujärjestelmän sekä toiminnan johtaminen ja ohjaaminen rakennetaan tutkimustiedon varaan.

Tutkimukseen perustuva koulutus

Varhaiskasvatuksen koulutuksen haasteena on valmistaa tutkivia opettajia ja kasvattajia, jotka pystyvät hyödyntämään työssään oman alansa tutkimusta ja tutkimaan omaa ammattikäytäntöään. Tarvitaan oman ammatillisen kehityksensä arvioimiseen pystyviä varhaiskasvatuksen ammattilaisia, jotka kokeilevat ja kehittävät osaamistaan ja työmenetelmiä. Koulutuksen haasteena on yhdistää tieteellinen ajattelu varhaiskasvatuksen jäsentämiseen ja pedagogiseen toimintaan.

Toimenpide-ehdotukset: Varhaiskasvatuksen tutkiminen ja kehittämistä korostetaan varhaiskasvatuksen henkilöstön perus-, jatko- ja täydennyskoulutuksessa. Varhaiskasvatuksen yliopistotasoinen lastentarhanopettajankoulutus kehitetään maisteritutkinnoksi. Yliopistojen pääainevalikoimaa tulee voida laajentaa. Mahdollistetaan varhaiskasvatustiede niissä yliopistoissa, jotka sitä perustellusti esittävät. Opettajuuden lisäksi varhaiskasvatuksen koulutuksessa korostetaan pedagogisen kehittämisen, ohjauksen ja johtajuuden sekä tutkimuksen hallitsemista. Ammatillisen osaamisen jatkuvuuden ja urakehityksen takaamiseksi henkilöstölle laaditaan kehityssuunnitelma, joka sisältää suunnitelman tarvittavasta uuteen tutkimustietoon perustuvasta täydennyskoulutuksesta ja muusta yksilöllisestä kehittämisestä.

LÄHTEET

- Andersson, Bengt-Erik & Strander, Kerstin 2002. Framtiden blev vår. 101 sjuttitalister följda under sina 25 första år. Rapport 2 från FABASKO-projektet. Individ, omvärld och lärande/Forskning 11. Stockholm: Lärarhögskolan.
- Aula, Maria Kaisa 2006. Lapset ja nuoret – tulevaisuutemme tekijät. Lapsiasiavaltuutetun puhe pääministeri Matti Vanhasen koolle kutsumassa lasten ja nuorten hyvinvointi -foorumissa 2.10.2006.
- Esiopetuksen tila Suomessa. Valtoneuvoston selonteko eduskunnalle esiopetusuudistuksen vaikutuksista ja tavoitteista. 2004. Helsinki: Opetusministeriö.
- Heckman, James & Grunewald, Rob & Reynolds, Arthur 2006. The Dollars and Cents of Investing Early: Cost-Benefit Analysis in Early Care and Education. Zero to Three 2006: July, 10-17.
- Heinämäki, Liisa 2004. Erityisesti päivähoitossa. Kunnallisten toimijoiden ja päättäjien näkemykset erityispäivähoidon funktiosta palvelujärjestelmässä. Helsinki: Stakes.
- Kajanoja, Jouko 1999. Lasten päivähoito investointina. Helsinki: Valtion Taloudellinen Tutkimuskeskus. Tutkimuksia 50.
- Kajanoja, Jouko 2005. Hyvä lapsuus – avain menestyvään kansantalouteen. Teoksessa Takala, Pentti (toim.) Onko meillä malttia sijoittaa lapsiin? s. 234-247.
- Kajanoja, Jouko 2006. Taloudellisuus ja lastensuojelu. Esitelmä 42. Valtakunnallisilla lastensuojelupäivillä Hämeenlinnassa 17.10.2006.
- KOM 481/2006. Eurooppalaisten koulutusjärjestelmien tehokkuus ja tasapuolisuus. Euroopan Komission tiedonanto Neuvostolle ja Euroopan Parlamentille 8.9.2006.
- Lastensuojelusta kohti lapsipolitiikkaa: Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle. 1995. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- NICHD Early Child Care Research Network, 2000. The Relation of Child Care to Cognitive and Language Development. Child Development 71 (4), 960-980.
- OECD 2006. Starting Strong II. Early Childhood Education and Care. Paris: OECD.
- OECD 2005. Babies and Bosses - Reconciling Work and Family Life (Vol. 4): Canada, Finland, Sweden and the United Kingdom. Paris: OECD.
- OECD 2001. Starting Strong: Early Childhood Education and Care. Paris: OECD.
- Ojala, Ulla 2006. Erityisopetukseen laatua ja yhtenäisyyttä. Opettaja 2006: 1-2, 24-26.
- Opetushallitus 2000. Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2000. Määräys 64/011.

Opetusministeriön tiedote 31.3.2006. OECD: Tasa-arvo toteutuu suomalaisissa kouluissa. (www.minedu.fi/OPM/tiedotteet)

Pulkkinen, Lea 2002. Mukavaa yhdessä. Sosiaalinen alkupääoma ja lapsen sosiaalinen kehitys. Jyväskylä: PS-kustannus.

Sosiaali- ja terveysministeriö 2002. Valtioneuvoston periaatepäätös varhaiskasvatuksen valtakunnallisista linjauksista. Julkaisuja 9. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Salmi, Minna 2006. Syntyvyys vai työllisyysaste? Yhteiskuntapolitiikka Vol. 71: 4, 416-423.

Sosiaali- ja terveysministeriö 2001. OECD Country Note. Early Childhood Education and Care Policy in Finland. Monisteita 10. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Stakes 2005. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2. tarkistettu painos. Oppaita 56. Helsinki: Stakes.

Stakes 2003. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Oppaita 56. Helsinki: Stakes.

Takala, Pentti (toim.) 2005. Onko meillä malttia sijoittaa lapsiin. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.

Asetus lasten päivähoidosta (239/1973)

Laki lasten päivähoidosta (36/1973)

Perusopetuslaki (628/1998)

TUTKIMUS YLIOPISTOJEN VARHAISKASVATUSYKSIKÖISSÄ

Kolmen viime vuoden (vuodesta 2003 eteenpäin) tutkimus, josta on olemassa kirjallista aineistoa. Luettelossa ei ole pro gradu-töitä.

1) PAINOISTEALUEET YLIOPISTOITTAIN

Helsingin yliopisto (HY)

- * Alle 3-vuotiaiden lasten pedagogiikka ja hyvinvointi suomalaisissa päiväkodeissa
- * Esiopetuksen toimintakulttuurit
- * Estonian and Finnish gifted children in their learning environments
- * Helsingin kaupungin esiopetuksen toimivuus ja vaikuttavuus (2001-2003): Helsinki projekti
- * Kieli ja matematiikka esiopetuksessa
- * Lapset ja aikuiset varhaiskasvatuksen sisällön tuottajana
- * Lapsikeskeinen kasvatusteoria
- * Lasten leikkikulttuurit
- * Monikulttuurisuus esiopetuksessa
- * Oppiminen esiopetuksessa ja koulun alussa: Helsinki projekti yhdessä Tallinnan kanssa
- * Päiväkodin ja koulun yhteistyö
- * Varhaisen syrjäytymisen ennaltaehkäisy päiväkodeissa ja koulussa
- * Varhaiskasvatuksen kansainvälinen vertailu ikävuosina 4-7: IEA Preprimary Study
- * Vasun kehitystyö Helsingin kaupungin kanssa

Joensuun yliopisto/Savonlinna (JoY / Savonlinna)

Sosiaalisesti ja kulttuurisesti kestävä kehitys pääpainotuksena.

- * Esiopetus
 - esiopetuksen laatu
 - esiopetuksen toimintatavat
- * Lastentarhanopettajaopiskelijoiden ja -opettajien ammatillinen kasvu ja kehitys
 - lastentarhanopettajaopiskelijat tulevana kasvattajina
 - lastentarhanopettajaopiskelijoiden ja -opettajien portfoliot
 - lastentarhanopettajaopiskelijoiden opiskeluorientaatiot ja HOPS
- * Varhaiskasvatuksen pedagogiikan tutkimus
 - varhaiskasvattajien kasvatuskäsitykset ja niiden ilmeneminen
 - varhaiskasvatuksen menetelmällinen tutkimus
 - varhaiskasvatuksen sisällöllinen tutkimus
 - varhaiskasvatuksen teoria ja sen kehittäminen

Jyväskylän yliopisto (JY)

Tutkimuslinjaukset

- * Sosiologisesti suuntautunut lapsuuden, lapsuuden instituutioiden ja lapsipolitiikan tutkimus
- * Psykologisesti ja pedagogisesti suuntautunut lasten varhaisvuosia koskeva tutkimus

Tutkimuksen painopistealueet

- * Lapsuus yhteiskunnallisena ilmiönä
- * Varhaiskasvatustyön kehittäminen ja arviointi
- * Varhaispedagogiikka, oppiminen ja kehitys

Oulun yliopisto /Oulu(OY) /Kajaani (OY/Kajaani)

- * Alle kolmivuotiaiden pedagogiikka
- * Esi- ja alkuopetuksen opetussuunnitelmien perusteiden pedagogiikan toteutuminen käytännössä
- * Juonellinen oppiminen
- * Kehityksen jatkumo leikistä kouluoppimiseen
- * Lasten luovan leikin kehitys
- * Lasten yhteistoiminta ja varhainen oppiminen
- * Narratiivisen tutkimuksen metodiset kysymykset ja tutkimusetiikka
- * Opettajaidentiteetti
- * Perhetyön mahdollisuudet päivähoidossa kehittämishanke (2002-2004) Oulun kaupunki
- * Pohjoinen lapsen kasvuympäristönä
- * Vertaileva tutkimus suomalaisten ja slovenialaisten lastentarhanopettajien arvoista ja asenteista
- * Yhteistyö päivähoidossa äitien kasvatuskäsitykset pienten lasten päivähoito ja omahoitajuus

Tampereen yliopisto (TaY)

- * Opetussuunnitelma- ja ohjaustutkimus
esiopetuksen ja varhaiskasvatuksen suunnitelmat eri tasoilla
ongelmaperustainen opiskelu ja oppimisympäristö
opiskelijoiden yhteisöllinen tiedonmuodostus
- * Varhaiskasvatuksen asiantuntijuus ja johtajuus
kasvatus- ja opetusalan johtajuus
päivähoidon toimivuus ja laatu.
varhaiskasvatuksen asiantuntijan työ kansainvälisessä kontekstissa
- * Varhaiskasvatus yhteiskunnallisena, kulttuurisena ja yhteisöllisenä toimintana
erilaisuus ja erityisopetus
esiopetus koulutusjärjestelmän muutos
kasvatuskumppanuus ja vanhempien osallisuus päivähoidossa
- * Varhaispedagogiikan ja varhaiskasvatusyhteisöjen kehittäminen
lasten käsitteellisen ajattelu ja oppiminen
musiikkileikkikoulupedagogiikka
varhaiskasvatusyhteisöt kulttuurisina kenttinä

Turun yliopisto / Turku(TY) / Rauma (TY/Rauma)

- * Kasvatushenkilöstö: koulutuksen opiskelijavalinnat, mieslastentarhanopettajat, perhepäivähoitajat
- * Kuvittelu ja tunteiden kehittyminen, kommunikaatio ja oppiminen
- * Lapsen oppiminen ja kehitys
- * Monitieteiset lapsitutkimushankkeet
- * Pedagogiikka
- * Perhe, vanhemmuus ja lasten hyvinvointi
- * Perinne ja kulttuurikasvatus
- * Riskitekijät ja kehityksen viivästymät: kehittävä ja ennaltaehkäisevä työ
- * Syrjäytymisen syntymekanismit varhaislapsuudessa
- * Turku Kids: Prospective study on children and families in the Turku district
- * Varhaiset kehitysympäristöt ja aikuisen toiminta, erityisesti leikin psykologis-pedagoginen tutkimus
- * Varhaiskasvatuksen historia
- * Varhaiskasvatuksen sisällöt: erityisesti musiikki ja äänimaisemat, käsityökasvatus ja informaatioteknologia, liikkuminen pikkulapsi-iässä
- * Varhaislapsuuden erityiskasvatus

Åbo Akademi / Jakobstad (ÅA)

- * Forskning med inriktning mot de tidiga barnåren som fokuserar på lärande och inlärningsmiljö, lärare och undervisning i en finlandssvensk kontext
- * Alle 3 -vuotiaat
- * Ammatillisuus
- * Yli 3-vuotiaat

- 2007: 1 M. Fogelholm, O. Paronen, M. Miettinen. Liikunta – hyvinvointipoliittinen mahdollisuus. Suomalaisen terveysliikunnan tila ja kehittyminen 2006.
ISBN 978-952-00-2232-7 (nid.)
ISBN 978-952-00-2233-4 (PDF)
- 2 Jussi Huttunen. Lääkkeiden kustannusvastuun ongelmat ja ehdotuksia ongelmien ratkaisemiseksi. Selvityshenkilöraportti.
ISBN 978-952-00-2237-2 (nid.)
ISBN 978-952-00-2238-9 (PDF)
- 3 Salme Kallinen-Kräkin, Tero Meltti. Sosiaalipalvelut toimiviksi. Sosiaalialan kehittämishankkeen arviointikierroksen raportti. (Moniste)
ISBN 978-952-00-2245-7 (nid.)
ISBN 978-952-00-2246-4 (PDF)
- 4 Simo Salminen, Riikka Ruotsala, Jarmo Vorne, Jorma Saari. Työturvallisuuslain toimeenpano työpaikoilla Selvitys uudistetun työturvallisuuslain vaikutuksista työpaikkojen turvallisuus-toimintaan.
ISBN 978-952-00-2247-1 (nid.)
ISBN 978-952-00-2248-8 (PDF)
- 5 Perhepäivähoidon kehittämisen suuntia.
ISBN 978-952-00-2255-6 (nid.)
ISBN 978-952-00-2139-9 (PDF)
- 6 Varhaiskasvatustutkimus ja varhaiskasvatuksen kansainvälinen kehitys. (Moniste)
ISBN 978-952-00-2259-4 (nid.)
ISBN 978-952-00-2260-0 (PDF)